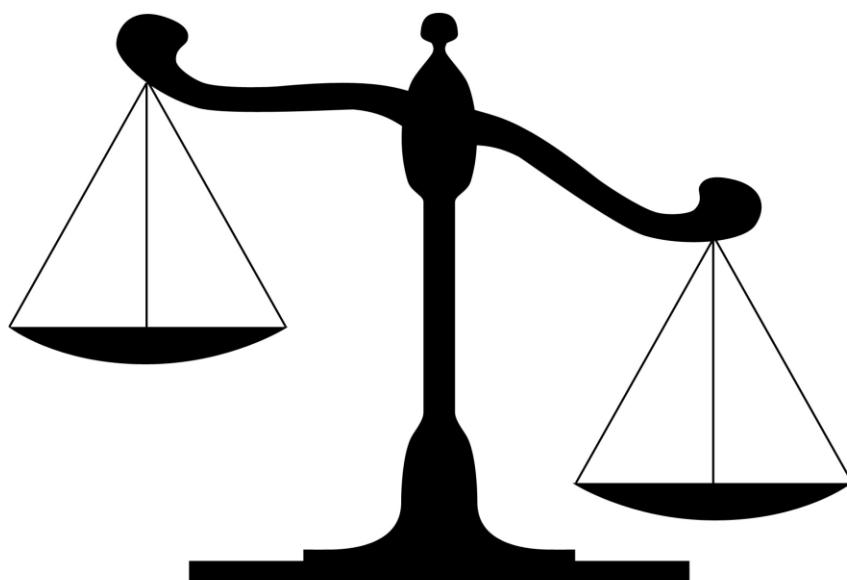

Hedge Accounting volgens IFRS en goed koopmansgebruik

Instelling:	Hogeschool Zuyd
Faculteit:	HEAO Financieel Management
Naam:	Niek Ophelders
Klas:	V4A02
Studentnummer:	0734977
Stagebedrijf:	Belastingdienst Maastricht
Afdeling:	ZGO
Docentbegeleider:	Dhr. Mark Palmen
Stagebegeleider:	Dhr. Niels Croesen

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	2
Managementsamenvatting.....	3
H1 Inleiding.....	6
1.1 Algemeen.....	6
1.2 Doelstelling en probleemstelling van het onderzoek.....	6
1.3 Behandelplan.....	7
H2 IFRS en goed koopmansgebruik.....	9
2.1.1 De IASB en zijn verschillende organen.....	9
2.1.2 De IASB en International Financial Reporting Standards.....	9
2.1.3 De grondbeginselen van IFRS.....	10
2.2 Goed koopmansgebruik.....	11
2.2.1 Grondbeginselen van goed koopmansgebruik.....	13
2.3 Verschillenanalyse.....	14
2.4 Conclusie.....	14
H3 Derivaten.....	11
3.1 Financiële instrumenten.....	15
3.2 Financiële derivaten.....	15
3.3.1 Doeleinden derivaten.....	16
3.3.2 Markten voor derivaten.....	16
3.4 Termijncontracten.....	17
3.5 Opties.....	18
3.6 Swaps.....	19
3.7 Overzicht derivaten.....	20
H4 Stand alone waardering volgens IFRS en goed koopmansgebruik.....	21
4.1.1 Financiële assets.....	21
4.1.2 Financiële liabilities.....	25
4.1.3 Verdeling financiële instrumenten over de verschillende categorieën.....	26
4.2 Derivaten als open positie volgens goed koopmansgebruik.....	27
4.3 Vergelijking afzonderlijke waardering IFRS en goed koopmansgebruik.....	28
H5 Hedging volgens IFRS en goedkoopmansgebruik.....	29
5.1 Hedge accounting volgens IFRS.....	29
5.1.2 Reëlewaardehedge accounting.....	30
5.1.3 Kasstroomhedge accounting.....	33
5.1.4 Voorwaarden voor het toepassen van hedge accounting volgens IFRS.....	35
5.1.5 Beëindigen hedge relatie.....	35
5.2 Samenhangend waarden volgens goedkoopmansgebruik.....	36
5.2.1 Falcons-arrest.....	36
5.2.2 Hedge-arrest.....	37
5.2.3 Call optie arrest.....	38
5.2.4 Cacaobonen arrest.....	39
5.3 Conclusie onderzoek.....	40
H6 Vooruitblik IFRS en goed koopmansgebruik.....	43
6.1 Toekomst IFRS.....	43
6.2 Toekomst goed koopmansgebruik.....	44
Bijlagen.....	45
Bijlage 1: Voorbeeld werking forward contract.....	45
Bijlage 2: Voorbeeld werking call optie.....	46
Bijlage 3: Voorbeeld werking put optie.....	48
Bijlage 4: Voorbeeld werking currency swap.....	50
Bijlage 5: Voorbeeld werking interest rate swap.....	53
Bijlage 6: Journaalposten reëlewaardehedge accounting.....	54
Bijlage 7: Journaalposten kasstroomhedge accounting.....	55
Literatuurlijst.....	56
Slotverklaring.....	57

Voorwoord

Om te beginnen wil ik alle medewerkers van de Belastingdienst Maastricht bedanken voor het meedenken met mijn scriptie. In het bijzonder Niels Croesen, René Brouwers, Paul Aussems, Hans Lemmens, Ger Waltmans en Huub Brouns.

Ook wil ik mijn docentbegeleider Mark Palmen bedanken voor de degelijke ondersteuning vanuit de Hogeschool Zuyd.

Gedurende mijn stageperiode heb ik alle werkzaamheden van de Belastingdienst mogen zien. Ik vond het dan ook een zeer interessante ervaring. Ik zou het medestudenten dan ook ten zeerste aanraden om ook te solliciteren naar een stageplek bij de belastingdienst.

Mijn scriptie gaat over hedge accounting. Naast het verdiepen van mijn eigen kennis op dit gebied is mijn scriptie ook bedoeld als ondersteuning voor medewerkers van de Belastingdienst die in aanraking komen met hedge problematiek.

Ik vond het onderzoek erg leerzaam en ik hoop dat jullie als lezer hetzelfde zullen ervaren.

Managementsamenvatting

De Belastingdienst komt regelmatig in aanraking met hedge problematiek. Verschillen in opvattingen tussen belastinginspecteurs en belastingadviseurs over de invulling van goed koopmansgebruik op het gebied van samenhangende waardering, leiden vaak tot nieuwe jurisprudentie. Over het toepassen van hedge accounting volgens IFRS-standaarden is nog weinig bewustwording binnen de Belastingdienst. Deze scriptie behandelt de regels voor het toepassen van hedge accounting volgens goed koopmansgebruik en IFRS. IFRS zijn internationale regels en verslaggevingsvoorschriften ontwikkeld door de IASB, een internationaal samenwerkingsverband van nationale accountantsorganisaties. In Nederland is IFRS verplicht voor alle beursgenoteerde ondernemingen en een optie voor de overige ondernemingen.

Goed koopmansgebruik is een fiscaal begrip dat wordt gebruikt bij de fiscale jaarwinstbepaling. Goed koopmansgebruik is een dynamisch begrip. Invulling moet in de jurisprudentie worden gezocht.

IFRS en goed koopmansgebruik kennen beide een aantal grondbeginselen. Uit dit onderzoek is gebleken dat deze beginselen bij IFRS en goed koopmansgebruik veelal hetzelfde zijn. Uit de verschillenanalyse is gebleken dat goed koopmansgebruik echter twee beginselen kent die bij IFRS niet aan de orde komen. Dit zijn het realiteitsbeginsel en het eenvoudbeginsel, waarvan het realiteitsbeginsel het meest belangrijke van de twee is. Het eenvoudbeginsel wordt minder belangrijk door de toenemende mate van automatisering. Een verklaring voor dit verschil is dat IFRS een andere doelstelling heeft dan goed koopmansgebruik. Waar IFRS is bedoeld om financiële verantwoordingen inzichtelijker en transparanter te maken, is goed koopmansgebruik er om een juiste jaarwinstbepaling te verwezenlijken. Dit is bij IFRS slechts een onderdeel. Het doel van IFRS is hiermee breder dan goed koopmansgebruik. Ook zit er een verschil in de doelgroep. Waar de fiscale jaarrekening eigenlijk uitsluitend bedoeld is voor de fiscus, is de commerciële jaarrekening een informatiebron voor investeerders, banken, leveranciers en eigenaren om economische beslissingen ten aanzien van de onderneming op te baseren. Vaak is het voor een bedrijf gunstig om een zo hoog mogelijke winst te presenteren in de bedrijfseconomische verantwoording, en een minder hoge winst in de fiscale jaarrekening. De fiscale jaarrekening is immers de grondslag voor de te betalen belasting over het boekjaar en de stakeholders nemen beslissingen op basis van de cijfers in de commerciële jaarrekening.

Derivaten zijn financiële instrumenten waarvan de waardeontwikkeling afhangt van de waardeontwikkeling van een ander financieel instrument. Er zijn drie soorten derivaten. Dit zijn: termijncontracten, opties en swaps. Volgens IFRS worden derivaten in de categorie "fair value through profit & loss" ingedeeld. Dit betekent dat waardering moet plaatsvinden op reële waarde en dat waardemutaties tot het resultaat behoren. Bij goed koopmansgebruik geldt de kostprijs of lagere marktwaarde. Waardering op basis van IFRS en goed koopmansgebruik kan dus hetzelfde zijn wanneer de marktwaarde onder de kostprijs ligt. Als een onderneming een derivaat

bezit en deze onderneming bezit tevens de onderliggende waarde (het ander financieel instrument) kan of moet mogelijk samenhangend gewaardeerd worden. Afzonderlijke waardering is volgens IFRS aan de orde, als er niet gekozen is voor het toepassen van hedge accounting of wanneer niet aan de voorwaarden wordt voldaan om hedge accounting te kunnen toepassen. Bij goed koopmansgebruik wordt afzonderlijk gewaardeerd wanneer er geen sprake is van het bezit van de onderliggende waarde. Wanneer er wel sprake is van bezit van de onderliggende waarde in samenhang met het bezit van het derivaat, is het volgens goed koopmansgebruik vaak verplicht om samenhangend te waarderen. Dit is een groot verschil met IFRS. Volgens IFRS is er een keuze om hedge accounting toe te passen, mits voldaan is aan de eisen. Bij beide raamwerken vormt hedge accounting een inbreuk op het Einzelwertungsprinzip. Bij goed koopmansgebruik krijgt het realiteitsprincipe voorrang. IFRS biedt via IAS 39 de mogelijkheid om tegengestelde resultaten waarvan het risico is afgedekt buiten het resultaat te laten.

Volgens IFRS zijn er twee manieren van hedge accounting: 1. Er kan een mismatch zijn in de *waardering*. 2. Er kan een mismatch zijn in de *verwerking*. Een mismatch in de waardering kan worden voorkomen door het toepassen van *reële waarde hedge accounting*. Een mismatch in de verwerking kan worden opgelost door het toepassen van *kasstroom hedge accounting*. Bij goed koopmansgebruik kan verplichte samenhangende waardering worden geëist. Dit komt omdat het realiteitsbeginsel tot gevolg heeft dat iemand geen verlies mag nemen dat in werkelijkheid niet zal worden geleden. In het cacaobonen arrest (Hoge Raad 10 april 2009, nr. 42916) is wat betreft de fiscale waardering wel aansluiting gezocht bij het effectiviteitsvereiste van IFRS. Dit effectiviteitsvereiste houdt in dat een tegengestelde relatie tussen de 80 en 125% effectief moet zijn om samenhangende waardering mogelijk te maken. Bij een effectiviteit van minder of meer dan 100%, moet volgens goed koopmansgebruik worden gesaldeerd, waardoor het ineffectieve deel in de fiscale winst wordt opgenomen. Volgens IFRS wordt door het kiezen voor hedge accounting, mits de effectiviteit binnen de 80 en 125% blijft, het ineffectieve gedeelte niet in het resultaat opgenomen. Hierin verschillen IFRS en goed koopmansgebruik. Bij goed koopmansgebruik geldt het effectiviteitsvereiste prospectief. Bij IFRS zowel prospectief als retrospectief.

Het antwoord op de onderzoeksvraag “*In hoeverre sluit het fiscale begrip “goed koopmansgebruik”, uitgaande van de hedge arresten, ten aanzien van gezamenlijk waarderen aan bij hedge accounting volgens IFRS?*” luidt:

Goed koopmansgebruik sluit steeds meer aan bij IFRS op het gebied van hedge accounting. Door het verschil in doel en achtergrond van IFRS en het doel en achtergrond van goed koopmansgebruik, is volledige harmonisatie onwaarschijnlijk. Een codificatie van hedge accounting in de fiscale wetgeving kan echter wel bijdragen aan een harmonisatie van samenhangend waarderen voor commerciële en fiscale doeleinden. Het verdient aanbeveling bij een dergelijke codificatie de discrepanties tussen IFRS en de fiscale jaarwinstbepaling zo klein mogelijk te houden. Ook zou het voor de duidelijkheid omtrent hedge problematiek gewenst zijn

om in de jurisprudentie een vaste lijn te trekken voor alle verschillende derivaten (termijncontracten, opties en swaps). Dit is geen gemakkelijke opdracht, omdat in ieder arrest andere factoren en afgedekte risico's een rol spelen.

H1 Inleiding

1.1 Algemeen

Financiële instrumenten zoals opties en termijncontracten vinden hun oorsprong in de middeleeuwen. In de loop der jaren zijn er steeds meer varianten ontstaan. Tegenwoordig worden financiële instrumenten op de effectenbeurs en via speciale OTC-markten verhandeld.

Deze financiële instrumenten worden voornamelijk gebruikt om risico's van ondernemingen, zoals valutarisico's, prijsrisico's en renterisico's op derden af te wentelen. Indien risico's effectief worden afgedekt, zullen ondernemingen ten aanzien van de afgedekte risico's, geen verlies lijden. Risicoafdekking wordt ook wel hedging genoemd. In deze scriptie worden de financiële instrumenten behandeld waarmee risico's kunnen worden afgedekt. Hierbij wordt voornamelijk aandacht geschonken aan de waardering en resultaatbepaling van deze instrumenten. Ook wordt er ingegaan op de werking van bepaalde secundaire financiële instrumenten, waarbij samenhangende waardering oftewel hedge accounting van toepassing is, of kan zijn. Binnen de Belastingdienst is er een behoefte voor een inventarisatie van de verschillen tussen de commerciële benadering en de fiscale benadering ten aanzien van samenhangende waardering, met als doel bewustwording van werknemers van de Belastingdienst op het gebied van samenhangende waardering.

1.2 Doelstelling en probleemstelling van het onderzoek

De doelstelling van dit onderzoek is een beknopte handleiding te maken voor werknemers binnen de Belastingdienst die in aanraking komen met hedge problematiek. Vanuit hedging zijn er twee invalshoeken, namelijk de fiscale en de commerciële invalshoek. Het doel van deze scriptie is om de verschillen te inventariseren tussen samenhangende waardering volgens goed koopmansgebruik (fiscaal) en hedge accounting volgens IFRS (commercieel). Hierbij moet worden opgemerkt dat niet naar volledigheid wordt gestreefd. Het onderzoek is beschrijvend van aard. Er wordt gebruik gemaakt van vakliteratuur, jurisprudentie en kennis van specialisten binnen de Belastingdienst. Door het lezen van deze scriptie kan een werknemer zijn of haar basiskennis ten aanzien van financiële instrumenten vergroten.

Om de doelstelling van het onderzoek te bereiken dient de volgende onderzoeksvraag te worden beantwoord:

In hoeverre sluit het fiscale begrip “goed koopmansgebruik”, uitgaande van de hedge arresten, ten aanzien van gezamenlijk waarden aan bij hedge accounting volgens IFRS?

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden moeten de volgende deelvragen worden beantwoord:

- *Wat is IFRS?*
- *Wat is goed koopmansgebruik?*
- *Wat zijn financiële instrumenten en welke derivaten zijn er?*
- *Wanneer is er fiscaal en commercieel sprake van stand alone waardering?*
- *Wanneer is er fiscaal en commercieel sprake van hedge accounting?*
- *Wat zijn de verschillen tussen fiscaal en commercieel en wat is hier de oorzaak van?*
- *Zijn er nieuwe ontwikkelingen binnen IFRS op het gebied van hedge accounting?*
- *Zijn er bepaalde ontwikkelingen te herkennen in de fiscale jurisprudentie over hedge problematiek?*

In het kader van mijn onderzoek heb ik een hypothese en een antithese ontwikkeld:

Hypothese:

Goed koopmansgebruik beweegt zich op het gebied van hedge accounting steeds meer in de richting van internationale opvattingen op het gebied van verslaggeving volgens IFRS.

Antithese:

Fiscale winstbepaling verschilt qua doelgroep en doeleinden dusdanig van IFRS dat gehele harmonisatie van beide stelsels ondenkbaar is.

1.3 Behandelplan

Aan het begin van mijn scriptie is een managementsamenvatting opgenomen. Deze managementsamenvatting geeft een overzicht van de behandelde onderwerpen en enkele conclusies van het onderzoek.

In hoofdstuk 1 van mijn scriptie is de doelstelling van mijn scriptie aangegeven en is er een behandelplan opgesteld. Ook heb ik een onderzoeksvraag en een aantal deelvragen uitgewerkt om de doelstelling van het onderzoek te realiseren.

In hoofdstuk 2 wordt duidelijk wat IFRS en goed koopmansgebruik inhouden. Ook komen de belangrijke grondbeginselen van beide raamwerken aan de orde. Als afsluiting van het hoofdstuk is een verschillenanalyse uitgewerkt en wordt er een conclusie getrokken.

In hoofdstuk 3 worden financiële instrumenten behandeld. Dit hoofdstuk is tevens bedoeld om een indruk te krijgen over de werking van derivaten. Hedging gebeurt onder andere door middel van derivaten. Ook zijn er bij het behandelen van de basisvormen termijncontracten, opties en swaps bijlagen opgenomen met voorbeelden van de werking van deze secundaire financiële instrumenten (oftewel derivaten).

In hoofdstuk 4 komt afzonderlijke waardering aan de orde. Afzonderlijke waardering gebeurt op basis van het Einzelwertungsprinzip. Volgens dit principe moeten vermogensbestanddelen los van elkaar worden gewaardeerd. Wanneer hedge accounting wordt toegepast, worden vermogensbestanddelen in samenhang gewaardeerd. Daarom noemt men hedge accounting ook wel samenhangende waardering. Als afsluiting is tevens een verschillenanalyse tussen fiscaal en commercieel uitgewerkt en is er een conclusie getrokken

In hoofdstuk 5 komt hedge accounting aan de orde. Bij IFRS bestaat een splitsing tussen reële waardehedge accounting en kasstroomhedge accounting. Bij goed koopmansgebruik zijn de hedge arresten uitgewerkt. Ook is een verschillenanalyse gemaakt en een conclusie getrokken. Deze conclusie vloeit voort uit de beantwoording van de deelvragen en de onderzoeksvraag en is tevens de conclusie van dit onderzoek.

In hoofdstuk 6 wordt ingegaan op de toekomstige ontwikkelingen binnen IFRS en goed koopmansgebruik. Dit is informatief en tevens een beschouwing over hoe de Belastingdienst in de toekomst moet omgaan met hedge accountingvraagstukken.

H2 De internationale verslaggevingvoorschriften

In dit hoofdstuk zal eerst uitgelegd worden wat IFRS inhoudt. Daarna wordt ingegaan op het begrip goed koopmansgebruik. IFRS en goed koopmansgebruik kennen een aantal grondbeginselen. De bedoeling van dit hoofdstuk is om de verschillen wat betreft deze grondbeginselen tussen IFRS en goed koopmansgebruik te inventariseren.

2.1.1 De IASB en zijn verschillende organen

Om de eerste deelvraag te kunnen beantwoorden is het nodig om eerst uit te leggen wat de IASB is en waar ze zich mee bezig houdt. IASB staat voor International Accounting Standards Board. De IASB is een samenwerkingsverband van nationale accountantsorganisaties en is in 1973 ontstaan, op particulier initiatief. Vrijwel alle nationale accountantsorganisaties hebben een protocol ondertekend waarin ze zich verbinden ervoor te zorgen dat de IFRS in de nationale regelgeving wordt ingepast. IFRS wordt in Nederland als basis gebruikt voor de Richtlijnen van de Jaarverslaggeving van de Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ). Deze Richtlijnen moeten worden gezien als aanvulling op titel 9 van boek 2 Burgerlijk Wetboek. Uitgangspunt van de RJ is dat een jaarrekening een “getrouw” beeld moet geven volgens “maatschappelijk aanvaardbare normen”.¹

2.1.2 De IASB en International Financial Reporting Standards

De IASB ontwikkelt internationale verslaggevingsrichtlijnen. Verslaggeving is het proces van het verzamelen, groeperen en verstrekken van (financiële) gegevens ten behoeve van belanghebbenden binnen en buiten de onderneming. De functies die door de verslaggeving worden vervuld, zijn:

- informatievoorziening ten behoeve van de besluitvorming binnen de onderneming. (beslissingsondersteunende functie);
- verstrekken van informatie over de voortgang van de werkzaamheden binnen de onderneming. Op basis van deze informatie kan het management beslissen of er moet worden bijgestuurd (beheersingsfunctie of stuurfunctie);
- het afleggen van verantwoording (verantwoordingsfunctie);
- informatievoorziening voor het nemen van economische beslissingen door externe gebruikers van de jaarrekening.²

De International Accounting Standards Board (IASB) ziet het als zijn taak de opstelling en vormgeving van jaarrekeningen te harmoniseren door middel van International Financial

¹ Belastingdienst; Rapport International Financial Reporting Standards, 2004, pagina 5

² Heezen, A; Bedrijfseconomie voor het besturen van organisaties, derde druk, Wolters Noordhoff, 2005, Hoofdstuk 14 pagina 501

³ Belastingdienst; Rapport International Financial Reporting Standards, 2004, pagina 4

Reporting Standards (IFRS).³ Dit zijn verslaggevingsstandaarden waarin precies wordt aangegeven op welke manier kan worden gewaardeerd en op welke manier het resultaat moet worden bepaald. De IFRS zijn van belang voor gebruikers van de jaarrekening zoals beleggers, werknemers, kredietverstrekkers, leveranciers, cliënten, overheden en hun instellingen om verantwoorde beslissingen te kunnen nemen.⁴

IFRS is vanaf 1 januari 2005 verplicht voor alle beursgenoteerde ondernemingen. Ondernemingen die niet beursgenoteerd zijn kunnen in Nederland vrijwillig kiezen om IFRS toe te passen.

2.1.3 De grondbeginselen van IFRS

Het Conceptual Framework van IFRS gaat bij het bepalen van het vermogen en het resultaat uit van de volgende grondbeginselen:

Het toerekeningsbeginsel houdt in dat transacties en andere gebeurtenissen worden verwerkt wanneer zij zich voordoen; en niet wanneer geldmiddelen worden ontvangen of betaald. Transacties en andere gebeurtenissen worden in de administratie en jaarrekening toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Het toerekeningsbeginsel bestaat uit het realisatieprincipe en het matchingprincipe.

Het realisatieprincipe rekent opbrengsten toe aan de periode waarin de prestatie is geleverd en de opbrengst met voldoende zekerheid is vast te stellen. Het matchingprincipe rekent kosten toe aan de periode waarin met die kosten de opbrengsten zijn gegenereerd.

Overigens wordt geen matching toegepast wanneer er kosten zijn gemaakt en het nog onzeker is of deze kosten leiden tot een toekomstige opbrengst. In dit geval geldt het voorzichtigheidsprincipe. Ongerealiseerde verliezen kunnen dan worden genomen en ongerealiseerde winsten kunnen worden uitgesteld.

Het continuïteitsprincipe gaat ervan uit dat de organisatie haar activiteiten in de afzienbare toekomst voortzet. Dit principe is van belang voor de waardering van de onderneming. Bij voortzetting van de onderneming dient waardering op “going concern waarde” plaats te vinden (indirecte opbrengstwaarde). In geval van faillissement of liquidatie zijn dezelfde bezittingen minder waard dan dat ze zouden zijn wanneer de activiteiten zouden zijn voortgezet. Alleen in geval van faillissement of liquidatie kan daarom worden gewaardeerd op *liquidatiewaarde* of *directe opbrengstwaarde*. De liquidatiewaarde is de waarde in geval van liquidatie. De directe opbrengstwaarde is het bedrag dat verkregen kan worden bij verkoop.

⁴ Belastingdienst; International Financial Reporting Standards, 2004, pagina 4

Bestendige gedragslijn houdt in dat jaarlijks dezelfde methoden voor winstbepaling worden gehanteerd. Deze methoden mogen niet veranderd worden om winst te flatteren of deflaten. Het is niet mogelijk om bijvoorbeeld ieder jaar van afschrijvingsmethode te veranderen. Alleen wanneer er een gegronde reden is, mag het resultaatbepaling- en waardebeoordelingstelsel worden gewijzigd. Een gegronde reden bestaat wanneer bepaalde veranderingen zich voordoen in de bedrijfstak, wetgeving, rechtspraak of feitelijke omstandigheden.⁵

Het Einzelfwaardingsprincipe is een fiscale benaming. Bij IFRS is hier geen benaming voor. Volgens de grondslagen van waardering en resultaatbepaling van IFRS moeten vermogensbestanddelen los van elkaar worden gewaardeerd. Dit is hetzelfde uitgangspunt als het fiscale Einzelfwaardingsprincipe.

2.2 Goed koopmansgebruik

In de vorige paragraaf is kort uiteengezet wat de IFRS zijn en welke grondbeginselen er zijn. In deze scriptie staat de behandeling van de commerciële jaarwinstbepaling volgens IFRS in relatie tot de fiscale jaarwinstbepaling in Nederland centraal. De basis voor de fiscale jaarwinstbepaling is goed koopmansgebruik. Om uit te leggen wat goed koopmansgebruik is, moeten eerst de fiscale begrippen totaalwinst en jaarwinst en hun onderlinge relatie worden verduidelijkt. Daarna worden de grondbeginselen van goed koopmansgebruik besproken.

Totaalwinst en jaarwinst moeten goed worden onderscheiden. Totaalwinst is de winst die in zijn geheel gedurende de bestaansduur van de onderneming wordt gemaakt. De jaarwinst is het gedeelte van de totaalwinst dat aan een bepaald jaar wordt toegerekend. De som van de jaarwinsten is gelijk aan de totaalwinst.

Totaalwinstbegrip:

Artikel 3.8 Wet IB 2001:

Winst uit onderneming is het bedrag van de gezamenlijke voordelen die, onder welke naam en in welke vorm ook, worden verkregen uit een onderneming.

De vraag wat “gezamenlijke voordelen uit onderneming” zijn die tot de winst behoren volgens artikel 3.8 Wet IB 2001 wordt in de jurisprudentie beoordeeld vanuit de vereisten van causaliteit en finaliteit. Causaliteit is het oorzakelijk verband tussen het behaalde voordeel en de onderneming. Bij het vereiste van finaliteit wordt gewicht toegekend aan het doel en de beweegredenen van een bepaalde handeling.

⁵ Belastingdienst; Rapport International Financial Reporting Standards, 2004, pagina 7

Jaarwinstbegrip:

Artikel 3.25 Wet IB 2001:

De in een kalenderjaar genoten winst wordt bepaald volgens **goed koopmansgebruik**, met inachtneming van een bestendige gedragslijn die onafhankelijk is van de vermoedelijke uitkomst. De bestendige gedragslijn kan alleen worden gewijzigd indien goed koopmansgebruik dit rechtvaardigt.

Goed koopmansgebruik is een term die voor het eerst werd gebruikt bij het voorschrift inzake de toelaatbare hoogte van afschrijvingen in de Wet IB 1914. In 1950 werd goed koopmansgebruik het algemene beginsel voor het bepalen van de jaarwinst. De wetgever heeft ervoor gekozen om het begrip goed koopmansgebruik over te laten aan de rechterlijke macht. Dit wil zeggen dat een rechter uitspraak moet doen over de invulling van dit begrip. Het komt echter steeds vaker voor dat na een uitspraak van de Hoge Raad een wetswijziging wordt aangegaan wanneer een staatssecretaris in het ongelijk wordt gesteld. Hieruit blijkt dat het dynamische karakter van goed koopmansgebruik ook negatieve kanten kent. Een oplossing hiervoor zou een codificatie kunnen zijn. Een codificatie is een leidraad hoe de wet in de praktijk zou moeten worden toegepast. Naast het nadeel onduidelijkheid, heeft het toepassen van het fiscale begrip goed koopmansgebruik ook een belangrijk voordeel. Het voordeel is dat door het begrip goed koopmansgebruik de rechtspraak kan mee veranderen met de veranderingen in de maatschappij. Als voorbeeld dient het arrest HR 18 december 1991, nr 26674, BNB 1992/181 inzake de afwijzing van een kostprijsexcedentmethode. Bij dit arrest beroept de rechter zich nadrukkelijk op gewijzigde maatschappelijke ontwikkelingen. Uit deze jurisprudentie kan worden geconcludeerd, dat een volgens goed koopmansgebruik in het verleden aanvaard winstbepalingssysteem, op een bepaald moment niet meer wordt goedgekeurd.

Van oorsprong is goed koopmansgebruik een norm welke een goede en nauwgezette koopman moet toepassen bij het opstellen van zijn balans. Hieruit is al op te maken dat goed koopmansgebruik veel raakvlakken heeft met de bedrijfseconomische benadering. In het arrest van HR 8 mei 1957, nr 12931, BNB 1957/208, oordeelt de rechter dan ook dat een stelsel dat gebaseerd is op het ter zake geldende bedrijfseconomische inzicht, onder goed koopmansgebruik valt, tenzij dit inzicht in strijd is met de belastingwet of indien daardoor de algemene opzet of een beginsel van de belastingwet te kort wordt gedaan. Het woord gebruik in goed koopmansgebruik moet niet als gebruikelijk worden opgevat. Dit blijkt uit het arrest HR 16 februari 1972, nr 16672, BNB 1972/76, waarin een advocaat zich beriep op het feit dat archiveren van uitgaven namens een cliënt door de advocaat, binnen de advocatuur niet gebruikelijk was. De rechter oordeelt dat ondanks het feit dat het gebruikelijk is uitgaven namens cliënten niet te archiveren, dit toch niet onder de normen van goed koopmansgebruik valt. Deze arresten tonen aan dat goed koopmansgebruik een dynamisch begrip is met een open karakter. In deze paragraaf zijn goed koopmansgebruik, totaalwinst en jaarwinst behandeld. Ook is er een beeld geschetst hoe door middel van de arresten invulling wordt gegeven aan goed koopmansgebruik.

2.2.1 Grondbeginselen van goed koopmansgebruik

Om de jaarwinst te bepalen kent goed koopmansgebruik, evenals de IFRS, een aantal groundbeginselen, die hierna worden behandeld.

Net als bij IFRS kent goed koopmansgebruik het toerekeningsbeginsel. Uitgangspunt is dat baten (realisatiebeginsel) en lasten (matchingbeginsel) van de onderneming zo goed mogelijk worden toegerekend aan de jaren waarop ze betrekking hebben. Er moet winst worden genomen wanneer een goed door levering wordt omgezet in geld, een vordering of iets soortgelijks, of wanneer een dienst wordt verricht. Ook geldt het eerder behandelde voorzichtigheidsbeginsel. Het voorzichtigheidsbeginsel wordt echter begrensd door het realiteitsbeginsel. Er mag volgens het realiteitsbeginsel geen verlies worden genomen dat in werkelijkheid nooit zal worden geleden (dus ook niet uit voorzichtigheidsoogpunt). Dit omdat dan de economische realiteit niet weergegeven wordt. Ook het in paragraaf 2.1.3 behandelde continuïteitsbeginsel valt onder goed koopmansgebruik. Uitgaande van het continuïteitsbeginsel moet bij het waarderen van activa en passiva ervan worden uitgegaan dat de onderneming haar activiteiten voortzet. Is dit niet het geval dan moeten de activa en passiva worden gewaardeerd op liquidatiewaarde of directe opbrengstwaarde.

Volgens goed koopmansgebruik moet op grond van het eenvoudbeginsel rekening worden gehouden met de praktische uitvoerbaarheid in de administratie en de mogelijkheid van het bedrijf om te voldoen aan de eisen. Door steeds toenemende mate van automatisering wordt dit beginsel steeds minder belangrijk.

Het fiscale recht kent ook het Einzelwertungsprinzip. Dit beginsel schrijft voor dat activa en passiva in beginsel los van enig ander vermogensbestanddeel moeten worden gewaardeerd.

2.3 Verschillenanalyse

Grondbeginselen	IFRS	Goed koopmansgebruik
Voorzichtigheidsbeginsel	Ja	Ja
Realisatieprincipe	Ja	Ja
Matchingprincipe	Ja	Ja
Continuïteitsbeginsel	Ja	Ja
Bestendigheidsbeginsel	Ja	Ja
Eenvoudbeginsel	Nee	Ja
Realiteitsbeginsel	Nee	Ja
Einzelwertungsprinzip	Ja	Ja

2.4 Conclusie

IFRS en goed koopmansgebruik hebben beide het doel het resultaat op een zo goed mogelijke manier weer te geven. Naast de winstbepaling gaat het bij IFRS ook om het juist voorstellen van het vermogen en de correcte toelichting van de gepresenteerde informatie. Ondanks dat IFRS qua doel breder is, zijn er een aantal grondbeginselen die bij beide benaderingen van toepassing zijn. Zo vormen bij beide resultaatbepalingstelsels het realisatieprincipe, het matchingprincipe, het continuïteitsbeginsel, het bestendigheidsbeginsel en het voorzichtigheidsprincipe de basis. Beide raamwerken kennen ook het Einzelwertungsprinzip. Goed koopmansgebruik kent echter behalve de hiervoor genoemde beginselen nog het realiteitsbeginsel en het eenvoudbeginsel.

Naast de genoemde verschillen en overeenkomsten in grondslagen is er een belangrijk verschil in doelstelling. Het fiscale resultaat is belangrijk voor de fiscus, terwijl de presentatie van het bedrijfseconomische resultaat voor een bredere doelgroep van gebruikers dient. Ook is er een belangrijk verschil tussen commercieel en fiscaal wat betreft de belangen van de onderneming. Een bedrijf wil doorgaans een zo goed mogelijk bedrijfseconomisch resultaat presenteren, terwijl de fiscale winst zo laag mogelijk moet blijven. Dit vormt namelijk de basis voor de te betalen belasting over het boekjaar.

H3 Financiële derivaten

In hoofdstuk 2 is uiteengezet welke grondbeginselen relevant zijn voor de commerciële en de fiscale winstbepaling. Voor een goed begrip van de verschillende commerciële en fiscale waarderingsmethoden van derivaten, is het van belang eerst inzicht te verkrijgen in wat financiële derivaten zijn. In dit hoofdstuk wordt hierop nader ingegaan. Besproken wordt wat derivaten zijn, welke derivaten er zijn, waar ze voor zijn bedoeld en waar ze verhandeld worden. In de volgende hoofdstukken zullen de verschillende fiscale en commerciële waarderingsmethoden van derivaten aan de orde komen.

3.1 Financiële instrumenten

Een financieel instrument kan worden gedefinieerd als een overeenkomst die leidt tot een financieel actief bij de ene partij en een financiële verplichting of eigen vermogensinstrument bij een andere partij. Het is een instrument dat een recht of verplichting vormt om liquide middelen of een ander financieel actief te ontvangen of te moeten leveren. Onder deze ruime definitie vallen zowel de primaire financiële instrumenten (zoals vorderingen, obligaties, aandelen en liquide middelen) als secundaire (of afgeleide) financiële instrumenten, ook wel derivaten genoemd.⁶

3.2 Financiële derivaten

Financiële derivaten zijn financiële instrumenten waarvan de prijs afhankelijk is van de waarde(ontwikkeling) van een ander financieel instrument.

De drie basisvormen van financiële derivaten zijn:

- a. termijncontracten
- b. opties
- c. swaps

De werking van deze basisvormen wordt uiteengezet in paragraaf 3.4 tot en met 3.6.

⁶ KPMG Jaarboek externe verslaggeving 2009/2010, Kluwer, 2009, pagina 461

3.3.1 Doeleinden derivaten

Derivaten kunnen voor verschillende doeleinden worden gebruikt, namelijk:

- Arbitrage

(Arbitrage is het profiteren van tijdelijke prijsverschillen.)

- Belegging in derivaten

(Er worden derivaten aangekocht zonder dat er een positie in de onderliggende waarde wordt aangehouden.)

- Samenstellen synthetische instrumenten

(Wanneer een financieel instrument niet kan worden verkregen, kan door middel van een combinatie van financiële derivaten een soortgelijk financieel instrument worden samengesteld.)

-Hedging

(Er worden derivaten aangekocht terwijl er ook een positie in de onderliggende waarde bestaat. Doel is het afdekken van een risico.) Belangrijk bij afzonderlijke en gezamenlijke waardering is de vraag of een bepaald risico effectief wordt afgedekt. Een risico wordt volledig effectief afgedekt wanneer een verandering in de onderliggende waarde volledig wordt geneutraliseerd door een tegengestelde waardeverandering van het derivaat. Als een risico volledig wordt afgedekt en er sprake is van gelijke condities zoals looptijd, rente en hoofdsom in het contract, spreekt men van een full hedge. Een full hedge is dus altijd 100% effectief. Op een full hedge wordt feitelijk nooit verlies geleden. Afgezien van deze perfecte situatie, komt dit in de praktijk zelden voor.

Wanneer derivaten worden aangekocht in het kader van een hedge doet zich de vraag voor hoe deze derivaten commercieel en fiscaal gewaardeerd moeten worden. In hoofdstuk 5 wordt uitgebreid ingegaan op hedge accounting volgens IFRS en samenhangende waardering volgens goed koopmansgebruik.

3.3.2 Markten voor derivaten

Derivaten worden verhandeld op twee gescheiden markten. De meest bekende is de effectenbeurs. De andere markt is de OTC-markt (over the counter-markt).

Het eerste verschil tussen beide markten is dat op een aandelenbeurs meer gestandaardiseerde producten worden aangeboden. Op een OTC markt worden contracten op maat gemaakt naar de wensen van de betrokken partijen. Dit betekent dat op een OTC markt er meer mogelijkheden bestaan om te kunnen onderhandelen over bepaalde voorwaarden. Denk hierbij aan zaken zoals de contractduur en de levering van de onderliggende waarde bij een call optie contract.

Een tweede verschil is dat op een beurs een clearingorganisatie zorgt voor een goede

afwikkeling van de transacties. Op een OTC markt is dit niet het geval. Hierdoor loopt een contractpartij dus meer kredietrisico op een OTC markt.

De effectenbeurs is transparanter. Dit blijkt alleen al uit het feit dat de noteringen van de effectenbeurs worden gepubliceerd in de bekende dagbladen.

3.4 Termijncontracten

Zoals reeds aangegeven kennen financiële derivaten drie basisvormen:

- a. termijncontracten
- b. opties
- c. swaps

In deze paragraaf komen termijncontracten aan de orde.

Een termijncontract is een overeenkomst, waarbij de koper met de verkoper overeenkomt een onderliggende waarde te kopen op een bepaald tijdstip tegen een vooraf bepaalde prijs. Dit contract kan voor een goed begrip worden gesplitst in een met elkaar samenhangend recht (vordering) en verplichting (schuld). De waarde van het termijncontract is dan het verschil tussen de waarde van de vordering en de schuld.

Er zijn twee soorten termijncontracten, namelijk futures en forwards.

Futures worden op een effectenbeurs verhandeld in gestandaardiseerde vorm voor wat betreft de contractgrootte en de looptijd. Forwards zijn meer op maat gemaakte contracten en worden verhandeld via OTC-markten. Gedurende de looptijd van het contract worden de koersresultaten van futures dagelijks volgens het market-to-market principe verrekend tussen de koper en verkoper (daily cash settlement). Bij futures verlangt de beurs van zowel de koper als verkoper de storting van een margin (waarborgsom) op een rekening bij de bank. De dagelijkse verrekening loopt via deze bankrekening. Bij forwards vindt de fysieke levering of afrekening van het contract vindt plaats aan het einde het contract. Alleen bij een FRA (forward rate agreement) wordt vaker op een eerder afgesproken moment afgerekend.

De forwardprijs is afhankelijk van:

- de actuele prijs (spotprijs) van de onderliggende waarde
- de looptijd van het contract
- de rente gedurende de looptijd van het contract
- kosten en inkomsten ten aanzien van de onderliggende waarde

Voor forwards bestaan twee hoofdvormen:

- Forward rate agreements (FRA's)
(Forward rate agreements zijn termijncontracten voor indekken van rentestijgingen (voor de koper) en voor het indekken van rentedalingen (voor de schrijver). Hiermee wordt dus een renterisico afgedekt.)
- Currency Forwards (FX = Foreign Exchange forwards)
(Een currency forwards is een contract voor de levering van een bepaalde hoeveelheid valuta tegen levering van een hoeveelheid andere valuta ter afdekking van een valutarisico)

Voor de werking van een forward contract wordt verwezen naar bijlage 1. In deze paragraaf zijn termijncontracten behandeld. De volgende paragraaf gaat over de werking van opties.

3.5 Opties

Opties zijn een andere basisvorm van financiële derivaten. Bij een optiecontract krijgt de koper het recht (niet de verplichting) de onderliggende waarde te kopen of te verkopen tegen een vooraf bepaalde prijs. Er bestaan twee soorten opties, namelijk callopties en putopties. Een calloptie geeft de koper het recht de onderliggende waarde te kopen en een putoptie geeft de koper het recht om de onderliggende waarde te verkopen.⁷ De verkoper (schrijver) van een calloptie heeft de plicht de onderliggende waarde te verkopen indien de koper van de calloptie dit wenst. De verkoper (schrijver) van een putoptie heeft de plicht de onderliggende waarde te kopen indien de koper van de putoptie dit wenst. Een short positie ontstaat bij de schrijver van de optie. Een long positie ontstaat bij de koper van de optie.

De waarde van opties is afhankelijk van de volgende factoren:

- de intrinsieke waarde van de onderliggende waarde
- de tijdswaarde van de onderliggende waarde
- de uitoefenprijs van de optie
- de resterende looptijd
- de beweeglijkheid (volatiliteit) van de onderliggende waarde
- de risicovrije rente
- de opbrengsten van de onderliggende waarde gedurende de looptijd

Opties worden verhandeld op beide markten (zowel de beurs als de OTC markten). Om een beeld te krijgen hoe een call optie werkt, wordt verwezen naar bijlage 2 en voor de werking van een put optie naar bijlage 3. Deze bijlagen komen ook terug in mijn onderzoek ter verduidelijking van de regels omtrent hedge accounting en stand alone waardering.

⁷ Belastingdienst; Rapport financiële derivaten in de winstfeer, 2008, par 1.5

3.6 Swaps

Na het behandelen van opties en termijncontracten, vormen swaps de derde basisvorm van financiële derivaten die in dit onderzoek zullen worden uitgewerkt. Swaps zijn financiële derivaten die het mogelijk maken interestcondities en/of valuta's om te zetten in (te 'ruilen' naar) andere interestcondities en/of valuta's.⁸

Swaps worden voornamelijk gebruikt voor het afdekken van rente- en valutarisico's op leningen. Er ontstaat een recht en tevens verplichting om kasstromen uit te wisselen gedurende de looptijd van het swapcontract. Swapcontracten worden niet op de beurs verhandeld, maar komen op de zogenaamde OTC-markten tot stand. Het afwickelen van het swapcontract gebeurt door cash settlement ("laatste kasstroom") of bij valutaswaps door het uitwisselen van de oorspronkelijke hoofdsommen (fysieke levering).

Swaps vertonen veel overeenkomsten met forward contracten, maar bij forwards is er sprake van één kasstroom. Swaps daarentegen kennen een reeks van kasstromen. Hierdoor worden swaps wel eens portefeuilles van forwards genoemd. Forwards worden gebruikt voor het beheersen van ongelijke kasstromen uit activa en passiva, omdat forwards meer flexibiliteit bieden om de rente- of valutabasis van de kasstromen te veranderen. Bovendien maken forwards het mogelijk ieder afzonderlijke kasstroom binnen een reeks van kasstromen te managen, omdat iedere kasstroom los van de andere kan worden behandeld. Swaps worden in het algemeen gebruikt bij financiële instrumenten met een reeks van min of meer gelijke kasstromen, met als bedoeling de feitelijke rente of valuta van die financiële instrumenten te veranderen.

Er zijn twee basisvormen swaps, namelijk:

- Interest rate swap
- Currency swap

De werking van een interest swap is terug te vinden in bijlage 4.

De werking van een currency swap wordt behandeld in bijlage 5.

De eerste waarde van een swap is altijd nihil. Na verloop van tijd (door veranderingen in de rentestand) kan een swap een positieve of negatieve waarde krijgen. Deze kan berekend worden door uit te gaan van de toekomstige kasstromen of door de swap te behandelen als een portefeuille van forwards. Als er sprake is van een verlies (een negatieve waarde) kan tot het einde van de looptijd van de swap een verplichting worden gevormd.

⁸ Belastingdienst; Rapport financiële derivaten in de winstfeer, 2008, par 1.6

3.7 Overzicht derivaten

Dit is een schematisch overzicht van de behandelde derivaten:

Derivaat	Beurs	Over the counter
Forwards	Nee	Ja
Futures	Ja	Nee
Optie	Ja	Ja
Swap	Nee	Ja

In dit hoofdstuk is duidelijk geworden dat derivaten drie basisvormen kennen. Derivaten behoren tot de financiële instrumenten en kunnen als hedge instrument worden gebruikt om risico's af te dekken. De commerciële en fiscale waardering van derivaten als afdekkingsinstrument komt aan de orde in hoofdstuk 5 (hedge accounting en samenhangende waardering). Hierna wordt in hoofdstuk 4 eerst ingegaan op de commerciële en fiscale uitgangspunten bij stand alone waardering.

H4 Stand alone waardering

Inleiding

Voor een goed begrip van de uitgangspunten bij samenhangende waardering volgens IFRS en goed koopmansgebruik, is het noodzakelijk eerst inzicht te verkrijgen in de uitgangspunten bij afzonderlijke waardering van derivaten volgens beide stelsels. Hierover gaat hoofdstuk 4. In hoofdstuk 5 komt samenhangende waardering aan de orde.

4.1 Stand alone waardering volgens IFRS

Volgens IFRS worden financiële instrumenten verdeeld in verschillende categorieën. De toedeling in deze categorieën bepaalt de waarderingsmethodiek en de verwerking van de waardemutaties. Bij de bespreking van de verschillende waarderingsmethoden kan een onderscheid gemaakt worden in financiële assets (bezittingen) en financiële liabilities (schulden).

4.1.1 Financiële assets

De financiële assets worden verdeeld in 4 categorieën:

1. Fair value through profit & loss (inclusief held-for-trading)
2. Held to maturity
3. Available for sale
4. Loans & Receivables

Categorie 1: Fair value through profit & loss (inclusief held-for-trading)

Een financieel actief valt in categorie 1 als het voldoet aan de volgende eisen:

- Het bezit is verkregen met de bedoeling om het op korte termijn te verkopen, of als
- Het bij de eerste waardering deel uitmaakt van een portfolio van financiële instrumenten die samen worden gehouden, en waar er bewijs is van recente korte termijnwinsten, of
- Het is een derivaat (behalve als het derivaat een financieel garantiecontract of een aangewezen effectief hedge instrument is).⁹

Een bedrijf kan er ook voor kiezen om een financieel actief in deze categorie te laten vallen. Dit is in IAS 39 als de fair value optie opgenomen. Legitieme redenen voor deze keuze zijn:

- Door het kiezen voor de fair value optie komt meer relevante informatie naar voren, omdat er een accounting mismatch wordt weggenomen. Bij het gebruiken van een andere basis dan fair value, zou bij het waarderen en het bepalen van het resultaat bij deze activa wel een mismatch optreden.¹⁰
- Een groep van financiële activa, financiële passiva of beide wordt beoordeeld en gewaardeerd

⁹ International Accounting Standards Board; IFRS , 2009, IAS 39, par 9

¹⁰ International Accounting Standards Board; IFRS , 2009, IAS 39, par 9

op fair value basis, in overeenstemming met een gedocumenteerde risk management- of investeringsstrategie.¹¹

Derivaten waar bij de waardering niet gekozen is voor hedge accounting vallen in deze categorie. De afzonderlijke waardering en resultaatbepaling van derivaten gaat altijd als volgt:

De eerste waardering van financiële activa in deze categorie is fair value.

Bij de aanschaf van de call optie in bijlage 2 is de aanschafprijs van de optie €200,-. De optiepremie is tevens de fair value op het moment van aanschaf.

Dus wordt de betaalde optiepremie geactiveerd op de balans:

Opties	€200,-
Aan Bank	€200,-

Stel nu dat de optie in waarde stijgt omdat de aandelen zijn gestegen ten opzichte van de uitoefenprijs. Dit betekent dat de call optie ook in waarde stijgt. De vraag is nu hoe deze waardeverandering in het resultaat moet worden opgenomen.

Zoals te zien in bijlage 2 kan door uitoefening van het call optiecontract in de long positie bij S1 €300,- winst worden gemaakt. Stel dat de optie nu €500,- waard is. Dan moet deze bij de fair value through profit en loss ook op €500,- worden gewaardeerd. De stijging van €300,- wordt direct in de winst- en verliesrekening opgenomen.

De journaalpost van de waardestijging van de optie wordt dan:

Opties	€300,-
Aan resultaat	€300,-

In deze categorie wordt dus altijd gewaardeerd op reële waarde. Waardemutaties worden meteen verwerkt in het resultaat.

Categorie 2: Held to maturity.

Held to maturity investments zijn financiële activa (geen derivaten) met vaste of bepaalde betalingen en een vaste eindwaarde. Een financieel actief valt in deze categorie als het bedrijf de intentie en de mogelijkheid heeft om het actief tot einde looptijd aan te houden.¹² Denk hierbij bijvoorbeeld aan in bezit zijnde obligaties die tot einde looptijd zullen worden aangehouden.

Een bedrijf mag een financieel actief niet classificeren als held to maturity, als het bedrijf in het huidige boekjaar of de twee voorgaande boekjaren, een meer dan onbelangrijk bedrag aan held-to-maturity investeringen voor maturity (einde looptijd) heeft verkocht of hergeclassificeerd met uitzondering van de volgende situaties:

- Het financieel actief zo dicht tegen de maturity aanzit dat veranderingen in de markttrente

¹¹ International Accounting Standards Board; IFRS , 2009, IAS 39, par 9

¹² International Accounting Standards Board; IFRS , 2009, IAS 39, par 9

- geen invloed meer hebben op de fair value;
- Het bedrijf substantieel alle betalingen of voorbetalingen van het financieel actief heeft ontvangen;
- De herclassificatie is toe te rekenen aan een eenmalige niet te verwachten gebeurtenis buiten de invloed en anticipatiemogelijkheden van de onderneming om.¹³

De waarderingmethode van held-to-maturity investments is de geamortiseerde kostprijs met het gebruik van de effectieve interest methode. Aan de hand van het volgende voorbeeld zal duidelijk worden hoe deze methode werkt.

Stel een onderneming koopt 100 obligaties op 1 januari 2010. Het staat voor het bedrijf vast dat de obligaties worden aangehouden tot einde looptijd in 2014. De nominale waarde van de 7%-obligaties is 1.000 euro. De marktrente is op het moment van aanschaf 5%. De jaarlijkse ontvangst aan interest op 1 obligatie is 70 euro ($1.000 \text{ euro} \times 7\% = 70 \text{ euro}$). De beurskoers is 1.040 euro. De beurskoers zou de reële waarde zijn. Het staat vast dat de obligaties worden tot einde looptijd worden aangehouden. Hierdoor wordt niet gewaardeerd op de reële waarde maar op de geamortiseerde kostprijs. De beurswaarde op aflossingsdatum van de obligaties zal na het uitkeren van de interest over het laatste jaar gelijk zijn aan de nominale waarde van de obligaties.

Voor de waardering van de obligaties wordt eerst berekent hoe groot de toekomstige kasstromen zijn. Tot einde looptijd zal ieder jaar 70 euro aan interest per obligatie worden ontvangen. In 2014 wordt de obligatie afgelost door de uitgever. In 2014 wordt dus 1.000 euro ontvangen per obligatie.

Er is sprake van 100 obligaties dus de kasstromen zijn volgt:

2010: $100 \times 70 \text{ euro}$	= 7.000 euro
2011: $100 \times 70 \text{ euro}$	= 7.000 euro
2012: $100 \times 70 \text{ euro}$	= 7.000 euro
2013: $100 \times 70 \text{ euro}$	= 7.000 euro
2014: $100 \times (1.000 \text{ euro} + 70 \text{ euro})$	= 107.000 euro

Deze kasstromen worden contant gemaakt tegen de marktrente op het moment van aanschaf van de obligaties. Eventuele veranderingen in de marktrente hebben op de berekening geen effect. In dit voorbeeld is de marktrente op het moment van aanschaf 5%.

De berekening van de geamortiseerde kostprijs is als volgt.

1 januari 2010:

$$(7.000 / 1,05) + (7.000 / 1,05^2) + (7.000 / 1,05^3) + (7.000 / 1,05^4) + (107.000 / 1,05^5) = 108.659 \text{ euro}$$

Aan het einde van het eerste jaar wordt 7.000 euro ontvangen aan interest. Op 1 januari 2010 duurt het dus nog een jaar voordat deze 7.000 euro wordt ontvangen. Als deze 7.000 euro op 1 januari op de bankrekening zouden staan, zou er uitgaande van de marktrente, 5% rente worden ontvangen. Omdat dit niet het geval is wordt de 7.000 euro contant gemaakt. Dit gebeurt door de 7.000 te delen door 1,05. De tweede 7.000 euro wordt aan het einde van jaar 2 ontvangen. Hierdoor deel je die kasstroom door $1,05^2$ (oftewel delen door $(1,05 \times 1,05)$). Voor het contant

¹³ International Accounting Standards Board; IFRS , 2009, IAS 39, par 9

maken van de kasstromen van jaar 3 tot en met 5, worden de kasstromen gedeeld door $1,05^3$ (jaar3), $1,05^4$ (jaar4) en $1,05^5$ (jaar 5).

Bij de geamortiseerde kostprijs wordt uitgegaan van de te ontvangen kasstromen vanaf balansdatum. Vervolgens worden de kasstromen contant gemaakt. Dit gebeurt aan de hand van de marktrente op het moment van de aanschaf van de financiële instrumenten. Door uit te gaan van de marktrente op het moment van afsluiten, komt alleen de effectieve rente in het resultaat.

Derivaten kunnen nooit in deze categorie vallen. De onderliggende waarde waarvoor het derivaat als afdekkingsinstrument dient, kan wel in deze categorie vallen. Hierdoor kan er een mismatch in de waardering of in de verwerking ontstaan. (Mismatches worden behandeld in hoofdstuk 5).

Categorie 3: Available for sale

Available for sale financial assets zijn geen derivaten, worden geclassificeerd door de onderneming als available for sale en vallen niet binnen de classificaties van de andere categorieën.¹⁴ Een voorbeeld van available for sale zijn aandelen waarvan vast staat dat ze op een bepaalde datum zullen worden verkocht. Op deze datum vindt dan ook realisatie van waardeveranderingen plaats.

De eerste waardering (first recognition) in deze categorie is altijd reële waarde (fair value).¹⁵

Stel een aandeel wordt aangekocht voor €1.000,- in 2010 en zal in 2012 worden verkocht. De kostprijs is dan €1.000,-. Dit is tevens de marktwaarde en dus de fair value. De houder zou niet minder voor het aandeel willen ontvangen dan de fair value. Het aandeel wordt dan ook voor €1.000,- op de balans opgenomen.

Als het betreffende aandeel in waarde stijgt is de vraag hoe dit in het resultaat en op de balans verwerkt moet worden.

Stel het aandeel stijgt naar €1.500,-. Het is duidelijk dat het aandeel meer waard is geworden. De financiële activa stijgen met €500,-. Bij financiële bezittingen in de categorie available for sale moet de stijging van dit aandeel volgens IFRS verwerkt worden in het eigen vermogen tot het moment dat het gerealiseerd is (bij verkoop van het aandeel). De reden hiervoor is dat vast staat dat de aandelen in 2012 worden verkocht. Dit is dan ook het moment waarop de waardestijging zal worden gerealiseerd. Tot het moment van verkoop zullen de waardeveranderingen in een herwaarderingsreserve worden opgenomen. Op het moment van realisatie van de waardeverandering wordt deze vanuit de herwaarderingsreserve overgeboekt naar het resultaat. Dit op grond van het realisatiebeginsel.

Bij een stijging wordt de volgende journaalpost gemaakt:

Effecten	€500,-
Aan Herwaarderingsreserve	€500,-

¹⁴ International Accounting Standards Board; IFRS , 2009, IAS 39, par 9

¹⁵ International Accounting Standards Board; IFRS , 2009, IAS 39, par 46

Wanneer het aandeel dan verkocht volgt de journaalpost:

Kas	€1500,-	
Aan Effecten		€1500,-

En van de realisatie van de stijging door verkoop:

Herwaarderingsreserve	€500,-	
Aan Resultaat effecten		€500,-

Derivaten vallen nooit in deze categorie. Derivaten zonder het bezit van de onderliggende waarde vallen altijd in de categorie "fair value through profit & loss".

Categorie 4: Loans & receivables

Loans and receivables zijn financiële activa (geen derivaten) met vaste of bepaalde betalingen welke niet in een actieve markt zijn genoteerd en niet in een andere categorie vallen. Ook hierbij is dus duidelijk de intentie van de onderneming het belangrijkste uitgangspunt. Het verschil met held to maturity is dat financiële instrumenten in deze categorie, niet in een actieve markt zoals effectenbeurs genoteerd zijn.

De eerste verwerking van een financieel actief in deze categorie gaat op basis van de geamortiseerde kostprijs en wordt bepaald volgens de effectieve rentemethode.¹⁶ Een voorbeeld van deze methode is behandeld bij de categorie held to maturity.

Derivaten vallen ook niet in deze categorie dus deze categorie komt niet meer aan de orde in mijn scriptie.

4.1.2 Financiële liabilities

Financiële liabilities worden verdeeld in twee categorieën:

1. Fair value through profit & loss
2. Non trading/Other

1. Fair value through profit & loss

De regels voor de eerste categorie zijn hetzelfde als bij de fair value categorie aan de activa kant.

Als voorbeeld nemen we weer de call optie. In dit geval gaat het over de verkoper (schrijver) van de call optie in bijlage 2. De eerste waardering is een verplichting van de ontvangen premie van de call optie van €200,-. Deze ontvangen premie wordt gepassiveerd met de volgende journaalpost:

Bank	€200,-	
Aan optieverplichting		€200,-

¹⁶ International Accounting Standards Boards; IFRS , 2009, IAS 39, par 46

Stel dat de onderliggende waarde met €500,- stijgt en de opties hierdoor met €300,- stijgen zoals in bijlage 2. De onderliggende waarde (de aandelen waarop de callopties betrekking hebben) is overigens niet in bezit van de schrijvende partij.

De journaalpost wordt dan:

Resultaat opties	€300,-
Aan optieverplichting	€300,-

Overigens is het ook mogelijk dat een derivaat met een negatieve waarde in deze categorie valt. Een uitzondering hierop is een hedge (fair value hedge). Hierop wordt in hoofdstuk 5 nader ingegaan.

2. Non trading/Other

De rest van de financiële verplichtingen vallen in de categorie non trading/other. Voorbeelden van instrumenten in deze categorie zijn bijvoorbeeld crediteuren en vooruitbetalingen van afnemers.

De waardering van deze instrumenten geschiedt op basis van de geamortiseerde kostprijs. Dit zijn de toekomstige verplichtingen rekening houdend met de effectieve rente zoals uitgelegd bij de categorie held to maturity.

4.1.3 Verdeling van de financiële instrumenten over de verschillende categorieën

Om aan te geven in welke categorieën financiële instrumenten kunnen vallen is het volgende schema opgezet:

Verdeling financiële instrumenten volgens IFRS									
	Fair value through profit & loss (inclusief Held for trading)			Held to maturity	Available for sale		Loans & Receivables		
Aandelen		x			x				
Derivaten		x							
Loans		x		X	x		x		
Receivables		x		X	x		x		
Obligaties		x		X	x				

Derivaten worden dus conform IFRS altijd gewaardeerd op de reële waarde met waardemutaties in de winst & verliesrekening (fair value through profit & loss). Deze waarderingmethode geldt bij afzonderlijke waardering, dus als geen sprake is van hedge accounting (zie hoofdstuk 5).

In de volgende paragraaf komt de afzonderlijke waardering van derivaten onder goed koopmansgebruik aan de orde.

4.2 Derivaten als open positie volgens goed koopmansgebruik

In de vorige paragraaf zijn de regels voor afzonderlijke waardering van financiële instrumenten volgens IFRS besproken. In deze paragraaf zullen de regels voor afzonderlijke waardering volgens goed koopmansgebruik worden behandeld. Ook zullen in deze paragraaf de verschillen en overeenkomsten met IFRS op het gebied van stand alone waardering in kaart worden gebracht.

Als derivaten volgens goed koopmansgebruik los van enig ander vermogensbestanddeel worden behandeld, spreken we van derivaten in een open positie. Het “Einzelwertungsprinzip” houdt in dat activa en passiva in beginsel los van enig ander vermogensbestanddeel moeten worden gewaardeerd. In beginsel moeten derivaten dus als open positie behandeld worden. Ook IFRS kent het beginsel dat vermogensbestanddelen in beginsel los van elkaar moeten worden gewaardeerd. In tegenstelling tot IFRS kent goed koopmansgebruik geen categorieën voor financiële instrumenten. De waardering van financiële instrumenten gaat op basis van de kostprijs of lagere marktwaarde. Dit geldt dus ook voor de derivaten. Derivaten worden fiscaal in beginsel gewaardeerd op kostprijs. Als het derivaat in waarde daalt, moet hierop worden afgeschreven volgens het voorzichtigheidsprincipe. Waar volgens IFRS bij afzonderlijke waardering derivaten op fair value worden gewaardeerd, verplicht goed koopmansgebruik dit te doen op basis van de kostprijs of lagere marktwaarde. Het is dus mogelijk dat ook volgens goed koopmansgebruik op fair value wordt gewaardeerd. Deze situatie is mogelijk wanneer de waarde van het derivaat onder de kostprijs zakt. Een eventuele waardestijging leidt niet tot een stijging van het derivaat op de fiscale balans. Volgens goed koopmansgebruik wordt een waardewijziging van het derivaat pas gerealiseerd bij verkoop (realisatiebeginsel). Fiscaal worden alleen waardeverminderingen tussentijds in het resultaat opgenomen. (voorzichtigheidsbeginsel). In tegenstelling tot goed koopmansgebruik worden volgens IFRS ook positieve waardewijzigingen van derivaten direct in het resultaat opgenomen.

Derivaten worden afzonderlijk gewaardeerd wanneer er alleen een positie bestaat in het derivaat, zonder de onderliggende waarde te bezitten. Er is geen sprake van een tegengestelde correlatie tussen twee vermogenscomponenten. Bij een open positie moeten ongerealiseerde verliezen worden genomen ongerealiseerde winsten worden uitgesteld. Deze waardering is gebaseerd op het voorzichtigheidsprincipe en het realisatieprincipe van goed koopmansgebruik. Dit geeft de onderneming een voordeel van latere winstneming en dus uitstel van belastingbetaling. Dit levert weer een rentevoordeel en een liquiditeitsvoordeel op.

Om de waardering en resultaatbepaling volgens goed koopmansgebruik duidelijk te maken wordt gebruik gemaakt van het voorbeeld van de gekochte call optie in paragraaf 4.1.1 bij de categorie “fair value through profit & loss”.

NB: Er is geen sprake van een tegengestelde correlatie met een ander vermogensinstrument.

De optie wordt op de fiscale balans opgenomen met dezelfde journalpost als in paragraaf 4.1.1:

Opties	€200,-
Aan Bank	€200,-

Van de waardestijging van de optie (€300,-) wordt geen boeking gemaakt. De waardestijging van de optie wordt pas gerealiseerd wanneer de optie wordt verkocht of uitgeoefend.

Als de optie wordt verkocht voor €500,- (€200,- aanschaf + €300,- stijging) wordt de volgende boeking gemaakt:

Bank	€500,-	
Aan Optie		€200,-
Aan Resultaat Optie		€300,-

Er wordt in dit geval dus een fiscale winst verantwoord van €300,-. (Hiervan is dus sprake wanneer er geen sprake is van een tegengestelde correlatie met een ander vermogensbestanddeel.)

Nu wordt reeds opgemerkt dat, indien er sprake is van een derivaat en er sprake is van een tegengestelde correlatie, het volgens de fiscale jurisprudentie verplicht is samenhangend te waarderen. Dit is niet verenigbaar met het Einzelwertungsprinzip en leidt tot een inbreuk op het voorzichtigheidsbeginsel. Gezegd zou kunnen worden dat het realiteitsbeginsel in deze jurisprudentie prevaleert boven het voorzichtigheidsbeginsel. In hoofdstuk 5 wordt uitgebreid stilgestaan bij samenhangende waardering volgens goed koopmansgebruik.

4.3 Vergelijking afzonderlijke waardering volgens IFRS en goed koopmansgebruik

Hiervoor is de afzonderlijke waardering van derivaten volgens IFRS en goed koopmansgebruik belicht. De overeenkomsten en verschillen worden hierna uitgewerkt.

Volgens IFRS dienen in beginsel vermogensbestanddelen los van elkaar te worden gewaardeerd. Een uitzondering hiervoor vormt hedge accounting. Hierop wordt in hoofdstuk 5 nader ingegaan. Als vermogensbestanddelen los van elkaar worden gewaardeerd zijn er bij IFRS vier verschillende categorieën. In welke categorie de financiële instrumenten vallen is afhankelijk van de intenties van het bedrijf met het desbetreffende financieel activa of passiva. Derivaten in een open positie vallen bij IFRS altijd in de categorie reële waarde met waardemutaties in het resultaat.

Bij goed koopmansgebruik moeten financiële instrumenten in beginsel ook los van elkaar worden gewaardeerd. De regels hiervoor zijn afgeleid uit de jurisprudentie. Goed koopmansgebruik kent geen categorieën. Er moet worden gewaardeerd op historische kostprijs of lagere marktwaarde, of, in geval van passiva, hogere marktwaarde.

Het grote verschil tussen goed koopmansgebruik en IFRS op het gebied van afzonderlijke waardering is dat volgens goed koopmansgebruik winstneming niet noodzakelijk is indien de marktwaarde boven de historische kostprijs stijgt. Onder IFRS wordt dan wel winst genomen. In het volgende hoofdstuk staat samenhangende waardering centraal.

H5 Hedge Accounting

In het vorige hoofdstuk stond de afzonderlijke waardering van derivaten centraal. In dit hoofdstuk komt de samenhangende waardering van derivaten en de onderliggende waarde aan de orde. Allereerst zal worden ingegaan op de regels voor hedge accounting volgens IFRS. Vervolgens zal de samenhangende waardering volgens goed koopmansgebruik aan de orde komen. De verschillen en overeenkomsten tussen IFRS en goed koopmansgebruik ten aanzien van samenhangende waardering zullen in kaart worden gebracht. Paragraaf 5.3 vormt de conclusie van dit onderzoek.

In het navolgende wordt gesproken over hedging en over hedge accounting. Het afdekken van een risico (hedging) moet niet verward worden met hedge accounting. Als er sprake is van hedging kan hedge accounting toegepast worden.

5.1 Hedge accounting volgens IFRS

De normale regels aangaande resultaatbepaling kunnen in bepaalde situaties ertoe leiden dat niet de economische realiteit van de afdekkingstransactie wordt weergegeven in de winst- en verliesrekening. In de volgende twee situaties ontstaan namelijk mismatches in het resultaat:

- Waarderingsmismatch, veroorzaakt door een waarderingsverschil tussen de afgedekte positie en het afdekkingsinstrument.
- Verwerkingsmismatch, veroorzaakt door een verschil in het moment van verwerken van de afgedekte positie en het afdekkingsinstrument.

Hedge accounting is een door IFRS toegestane methode om mismatches in het resultaat op te lossen die voortvloeien uit eerder genoemde situaties. Met de toepassing van hedge accounting kan worden bewerkstelligd dat afdekkingstransacties volgens de economische realiteit worden weergegeven.¹⁷ Het toepassen van hedge accounting is een keuze van de onderneming. Het vormt geen verplichting. Niet toepassen van hedge accounting betekent het waarderen en resultaatbepalen volgens de regels van afzonderlijke waardering. Deze regels zijn behandeld in hoofdstuk 4.

Volgens IFRS (IAS 39) zijn er twee mogelijkheden om mismatches te voorkomen:

- Reëlewaardehedge accounting voor het voorkomen van een mismatch in waardering;
- Kasstroomhedge accounting voor het voorkomen van een mismatch in de verwerking.¹⁸

Voor welk model gekozen kan worden is afhankelijk van het risico dat de onderneming wenst af te dekken en de mismatch die er ontstaat zonder het toepassen van hedge accounting.

¹⁷ KPMG Jaarboek externe verslaggeving 2009/2010, Kluwer, 2009, pagina 486

¹⁸ KPMG Jaarboek externe verslaggeving 2009/2010, Kluwer, 2009, pagina 500

Er zijn 4 verschillende soorten risico's die door derivaten kunnen worden afgedekt:

1. Prijsrisico

Een prijsrisico is een risico dat beleggingsinstrument in waarde afneemt. Een voorbeeld aan is de daling van de waarde van een aandeel dat aangekocht is als belegging.

2. Renterisico

Het renterisico is het risico dat door een schommeling in de marktrente, financiële instrumenten in waarde afnemen. Vooral obligaties worden minder waard op de effectenbeurs, wanneer de marktrente stijgt.

3. Valutarisico

Een valutarisico is ontstaat door schommelingen in de valutakoersen. Vorderingen en liquide middelen in vreemde valuta kunnen hierdoor in waarde dalen. Schulden in vreemde valuta kunnen hierdoor in waarde stijgen.

4. Kredietrisico

Het kredietrisico is het risico dat een tegenpartij zijn of haar financiële verplichtingen niet kan nakomen. Een onderneming kan hier nadeel door ondervinden en de vorderingen ten aanzien van de schuldenaar afschrijven.

NB: Bij het bezitten van een financieel actief is het mogelijk dat meerdere risico's tegelijk worden gelopen. Het is ook mogelijk dat bij een hedging strategie een risico wordt afgedekt, maar dat er een ander risico niet wordt afgedekt.

5.1.2 Reëlewaardehedge accounting

Bij reëlewaardehedge accounting gaat het om het gelijktijdig in het resultaat verantwoorden van de reëlewaardewijzigingen van de afgedekte positie (voor zover die wordt veroorzaakt door het afgedekte risico) en die van het afdekkingsinstrument.¹⁹

Stel een onderneming leent 1 januari 2010 €100.000,- met een vaste rente van 7%. De looptijd is 5 jaar en de rentebetalingen vinden plaats op 30 juni en 31 december. De marktrente is op uitgiftedatum ook 7% bestaande uit een risicovrije rente van 6% met een risico-opslag van 1%. Er is dus geen sprake van een agio of een disagio op de lening (de marktrente is gelijk aan de rente op de afgesloten lening). In het kader van de renterisico-strategie wenst de onderneming een variabele rente te betalen. De onderneming sluit een interest rate swap af, waarbij ze gedurende 5 jaar Euribor + 1% betaalt in ruil voor een te ontvangen rente van 7% over een bedrag van €100.000,-.²⁰

De reële waarde van de interest rate swap wordt bepaald op basis van de contante waarde van de kasstromen. De aanpassing van de boekwaarde van de lening als gevolg van het toepassen

¹⁹ KPMG Jaarboek externe verslaggeving 2009/2010, Kluwer, 2009, pagina 502

²⁰ Dit voorbeeld is overgenomen uit KPMG Jaarboek externe verslaggeving 2009/2010, Kluwer, 2009

van reëlewaardehedge accounting, is gebaseerd op het ingedekte risico van de risicovrije rentevoet van 6% van €100.000,-, omdat deze 6% was bij het aangaan van de renteswap. Dit betekent dat de lening niet volledig tegen reële waarde wordt gewaardeerd. (Dit is het gevolg van de waardering op basis van de geamortiseerde kostprijs met de effectieve rentemethode. Bij deze methode wordt geen rekening gehouden met veranderingen in de marktrente.)

Daarentegen wordt de swap wel op reële waarde gewaardeerd. Veranderingen in de marktrente komen hierbij tot uitdrukking. Omdat door veranderingen in de reële waarde van de lening, de reële waarde van de swap ook verandert, kan mits voldaan aan de eisen (paragraaf 5.1.3), reëlewaardehedge accounting worden toegepast. Bij een verandering in de reële waarde van de swap, ontstaat dan een tegengestelde waardeverandering van de lening.

De reële waarden ontwikkelen zich in de loop van het contract als volgt:

(de marktrente stijgt op 30 juni 2010 van 6% naar 7% procent exclusief risico-opslag)

	Swap:	Lening:
1 januari 2010:	€0	€100.000,-
30 juni 2010:	€3.804,- (negatief)	€96.196,-
31 december 2010	€3.438,- (negatief)	€96.562,-

Door de stijging van de marktrente, stijgen de rentelasten. De swap zet een vaste rente om in een variabele rente op basis van de marktrente. Hierdoor worden de toekomstige uitgaande kasstromen ongunstiger. Deze dienen als basis voor de berekening van de reële waarde van de swap. Hierdoor daalt de waarde van de swap. De berekening van de reële waarde van de swap is gebaseerd op een resterende looptijd van 54 maanden (60 maanden – 6 maanden).

De rente blijft de rest van het jaar gelijk. Op 31 december 2010 is de looptijd nog maar 48 maanden. Hierdoor stijgt de swap weer in waarde. Door het toepassen van reëlewaardehedge accounting stijgt de waarde van de lening weer. Dit werkt als een soort evenwicht totdat de lening wordt afgelost. Hierdoor ontstaat er in tegenstelling tot afzonderlijke waardering geen resultaat ten aanzien van het derivaat.

Indien de rentestand en de looptijd hetzelfde zouden blijven veranderd de reële waarde van de swap niet. Indien de resterende looptijd van de swap dan afneemt en de rentestand gelijk blijft, stijgt de swap in waarde. Er zijn dan minder uitgaande kasstromen die contant worden gemaakt. Het contant maken betreft een kleinere periode.

Het overzicht van de te ontvangen en de te betalen rentes zijn als volgt:

Te betalen 7% vaste rente op lening:

per 30 juni 2010: $((7\% / 2) * €100.000,-) =$	€3.500,-
per 31 december 2010 =	€3.500,-

Te ontvangen 7% vaste rente op swap :

per 30 juni 2010 =	€3.500,-
per 31 december 2010 =	€3.500,-

Te betalen variabele rente op swap:

per 30 juni 2010: $(6\% + 1\%) / 2 * €100.000,- =$	€3.500,-
per 31 december 2010: $(7\% + 1\%) / 2 * €100.000,- =$	€4.000,-

Om het reëlewaardehedge accountingmodel te vergelijken met het niet toepassen van hedge accounting worden in bijlage 6 de journaalposten zonder toepassing van reëlewaardehedge accounting vergeleken met de journaalposten met toepassing van reëlewaardehedge accounting.

Bij het aangaan van de renteswap is de reële waarde van de swap nihil. Bij een reëlewaarde-afdekking is er sprake van een mismatch in waardering, omdat de lening op de geamortiseerde kostprijs wordt gewaardeerd en de renteswap tegen reële waarde via de winst- en verliesrekening. Dit leidt in het voorbeeld enkel tot verliesneming op de swap en geen winstneming op de lening. Om te bereiken dat de reële waardeveranderingen van het afgedekte risico van de lening in dezelfde periode in de winst- en verliesrekening worden opgenomen, worden de veranderingen in de reële waarde ten gevolge van wijzigingen in de afgedekte marktrente van de 6%-lening eveneens in de winst- en verliesrekening opgenomen.²¹

De afzonderlijke waardering heeft dus een mismatch in de waardering tot gevolg terwijl het renterisico is afgedekt door het swapcontract. Een waardedaling van de swap zal leiden tot een waardedaling van de verplichting op de lening en andersom. Om de mismatch te voorkomen moet de invloed van de verandering van de marktrente op de lening verwerkt worden in het resultaat. De marktrente beïnvloedt immers ook de reële waarde van het de swap. De waardedaling van de lening moet dus als winst verantwoord worden ter compensatie van de waardedaling van de swap. Door het toepassen van reëlewaardehedge accounting wordt het resultaat dus geneutraliseerd en hoeft er voor het jaarrekeningrecht geen verlies te worden gepresenteerd op de swap. Dit heeft voor de onderneming voordelen bij het aantrekken van leningen bij banken, kredietbeoordelingen van leveranciers en onderhandelingen bij eventuele overnames van de onderneming door andere ondernemingen.

²¹ Dit voorbeeld is overgenomen uit KPMG Jaarboek externe verslaggeving 2009/2010, Kluwer, 2009

Het totale resultaat over het eerste half jaar bedraagt zonder toepassing van hedge accounting €3.804,- (negatief). Door het toepassen van hedge accounting wordt het resultaat over het eerste half jaar €0,-

Het totale resultaat over het gehele jaar blijft bij toepassing van hedge accounting €0,-. Zonder toepassing van hedge accounting was er een verlies geleden van €3.938,- (€3.804,- over het eerste half jaar en €134,- over het tweede half jaar).

5.1.3 Kasstroomhedge accounting

Het kasstroomhedge accounting model wordt gebruikt om de effecten van de variabiliteit van toekomstige kasstromen op het resultaat te mitigeren, bijvoorbeeld in het geval de ingedekte positie (verwachte toekomstige transactie) nog niet in het resultaat is verwerkt. In het kasstroomoverzicht wordt het effectieve deel (voor zover het risico is afgedekt) van de waardewijziging van het derivaat in eerste instantie in een herwaarderingsreserve verantwoord. Op het moment dat de afgedekte kasstroom het resultaat beïnvloedt vindt overboeking ("recycling") vanuit deze post in het eigen vermogen naar het resultaat plaats.²²

Het ineffectieve gedeelte van de wijziging van de reële waarde van het afdekkingsinstrument wordt meteen in het resultaat verantwoord. Het ineffectieve gedeelte is het gedeelte waarbij een verlies of winst van de onderliggende waarde, niet wordt gecompenseerd door een tegengestelde winst of verlies van het afdekkingsinstrument.

Stel een onderneming exporteert regelmatig goederen naar de Verenigde Staten en factureert deze goederen in U.S. Dollar. Voor toekomstige, zeer waarschijnlijke, verkooptransacties sluit de onderneming valutatermijncontracten af om zich tegen de variabiliteit van de Euro-tegenwaarden van USD-verkoopopbrengsten te beschermen. Op 1 december 2010 verwacht de onderneming goederen ter waarde van \$600,- te zullen exporteren op 31 januari 2011. De onderneming sluit een valutatermijncontract (VTC) af bij de bank met de verplichting 31 januari 2011 \$600,- te leveren en €402,- af te nemen. Deze contractprijs is gebaseerd op een tegenwaarde van €400,- op afsluitmoment (tegen contante koers), en een correctie voor renteverschillen van €2,- (Dit renteververschil wordt veroorzaakt omdat aangenomen wordt dat de eurorente hoger is dan de dollarrente) Tegen termijnkoers (koers aan het einde van het contract) bedraagt de euro-tegenwaarde derhalve €402,-. Dit is tevens het bedrag dat zal worden ontvangen voor het leveren van de \$600,- aan de bank.

²² KPMG Jaarboek externe verslaggeving 2009/2010, Kluwer, 2009, pagina 506

Verder zijn de volgende gegevens bekend:

Datum	Verwachte tegenwaarde 600 USD	Reële waarde VTC	Mutatie reële waarde VTC
1 dec 2010	400 euro	0	0
31 dec 2010	411 euro	-11	-11
31 jan 2011	390 euro	12	23

De uitwerkingen in journaalposten zonder en met toepassing van kasstroomhedge accounting is uitgewerkt in bijlage 7.²³

Het valutatermijncontract wordt gewaardeerd op reële waarde. De waardemutaties van het valutatermijncontract worden in een herwaarderingsreserve opgenomen, totdat de verkooptransactie zelf in het resultaat wordt verwerkt. Pas als de verkoop van de goederen plaats vindt, worden de waardemutaties van het termijncontract vanuit de herwaarderingsreserve overgeboekt naar het resultaat. Hierdoor komen de verkoopopbrengst en de waardemutaties van het valutatermijncontract op hetzelfde moment in de winst- en verliesrekening en ontstaat er geen mismatch in de verwerking van de resultaten. Indien geen kasstroomhedge accounting wordt toegepast, dienen de waardemutaties op het valutatermijncontract in de winst- en verliesrekening te worden verwerkt. Dit omdat het valutatermijncontract een derivaat is, en zonder het toepassen van hedge accounting, in de categorie “fair value through profit & loss” valt (zie hoofdstuk 4). Daarentegen wordt de verkoopopbrengst pas geboekt als de goederen zijn geleverd en de factuur door de koper is ontvangen.

Het is in de eerste plaats duidelijk dat hier een valutarisico wordt afgedekt. Indien dit effectief gebeurt zal het bedrijf op deze verkooptransactie geen verlies lijden. Echter door de schommelingen in de valutakoers en het waarderen van het derivaat op reële waarde met mutaties in het resultaat, leidt dit ertoe dat er tussentijds resultaten moeten worden genomen. De kasstroom vindt echter pas plaats wanneer het VTC afloopt. Kasstroomhedge accounting toepassen betekent een herwaarderingsreserve vormen voor de schommelingen in reële waarde van het derivaat in plaats van resultaat nemen. Aan het einde van het contract wordt het totale resultaat van het valutatermijncontract vanuit de herwaarderingsreserve dan wel in het resultaat opgenomen. Dit is ook het moment dat de verkoopopbrengst van de betreffende goederen wordt gerealiseerd. Door het kiezen van de onderneming voor hedge accounting zullen de resultaten voor de desbetreffende activa en passiva geen fluctuaties vertonen.

²³ Dit voorbeeld is overgenomen uit KPMG Jaarboek externe verslaggeving 2009/2010, Kluwer, 2009

5.1.4 Voorwaarden voor het toepassen van hedge accounting volgens IFRS

Voor een bedrijf hedge accounting kan gaan toepassen moet er aan een aantal voorwaarden worden voldaan. Deze regels zijn terug te vinden in IAS 39 van IFRS framework.

Documentatie

Voor het toepassen van hedge accounting moet op de eerste plaats documentatie worden opgesteld. Hierin moet de hedge relatie worden aangegeven. Ook moet worden aangegeven welk risico van de eerder genoemde risico's wordt afgedekt. Bovendien moet worden aangegeven op welke wijze de effectiviteit vooraf zal worden beoordeeld en achteraf zal worden getoetst.

Effectiviteit hedge relatie

Voor het toepassen van hedge accounting schrijft IFRS (IAS 39) voor dat de hedge relatie tussen de 80% en 125% effectief moet zijn. De tegengestelde beweging van de onderliggende waarde en het afdekkingsinstrument moet binnen deze grenzen liggen. Hieraan wordt ook nog de eis gesteld dat de effectiviteit betrouwbaar kan worden vastgesteld en dat dit ook jaarlijks gebeurt.

De effectiviteit moet prospectief (dus voor het aangaan van de hedge relatie en bij de tussentijdse cijfers) te verwachten zijn. Retrospectief (bij het opmaken van de balans en bij het opmaken van de tussentijdse cijfers) moet deze effectiviteit worden getoetst en beoordeeld). Het prospectieve en retrospectieve karakter en de tussentijdse controle op de effectiviteit vloeit voort uit het feit dat hedge accounting keuze is van het bedrijf. Als het niet prospectief zou worden verwacht en daarna retrospectief zou worden getoetst, zou het bedrijf eerst de resultaten van de financiële instrumenten kunnen afwachten en daarna pas een keuze maken. Dit leidt tot creatief boekhouden. IFRS dient ervoor om het resultaat en het vermogen op een zo eerlijk mogelijke manier voor te stellen. Transparantie is vergelijkbaarheid van cijfers speelt hier een belangrijke rol in. Creatief boekhouden is het zo gunstig mogelijk voorstellen van de cijfers. Dit strookt dus niet met het doel van IFRS.

Kasstromen in resultatenrekening

Er moet sprake zijn van kasstromen die uiteindelijk in de resultatenrekening tot uitdrukking komen. Anders kunnen de resultaten van het hedge instrument nooit in de resultatenrekening terecht komen.

5.1.5 Beëindigen hedge relatie

De hedge accounting moet worden gestaakt indien:

- het afdekkingsinstrument afloopt of wordt verkocht, beëindigd of uitgeoefend;
- de afdekking niet langer voldoet aan de voorwaarden voor het toepassen van hedge accounting

5.2 Samenhangend waarderen volgens goedkoopmansgebruik

Zoals we in paragraaf 4.2 hebben besproken mogen derivaten volgens goedkoopmansgebruik als open positie worden beschouwd als er geen sprake is van het bezit van een onderliggende waarde. Er is dan dus geen sprake van een tegengestelde neutraliserende beweging van het resultaat. In deze paragraaf komen een aantal arresten aan de orde welke richtinggevend zijn voor de bepaling van de jaarwinst volgens goed koopmansgebruik op het gebied van samenhangende waardering. De arresten worden in chronologische volgorde behandeld. Getracht wordt de door de Hoge Raad geformuleerde rechtsoverwegingen overzichtelijk weer te geven. In de paragraaf 5.3 wordt op basis van het voorgaande de hoofdvraag van mijn scriptie beantwoord (*“In hoeverre sluit het fiscale begrip “goed koopmansgebruik”, uitgaande van de hedge arresten, t.a.v. gezamenlijk waarderen aan bij hedge accounting in IFRS?”*).

5.2.1 Falcons-arrest

Hoge Raad 22 november 2002, nr. 36.272

Eerst zal kort de situatie worden geschetst. Daarna wordt de uitkomst van het arrest beschreven en geanalyseerd met behulp van vakliteratuur. De belanghebbende in dit arrest behoort tot een groep aandeelhouders (M BV) die de aandelen van een andere onderneming overneemt (C BV). Voor het overnemen van deze aandelen wordt een overname BV (D BV) opgericht. Eerst wordt er bij de bank een lening afgesloten om de aandelenkoop te financieren. Deze lening wordt later vervangen door een obligatielening, met daaraan een aantal Falcons gekoppeld. Een Falcon geeft het recht om voor een vaststaande prijs een aandeel van de overname BV te kopen. Twee jaar na de overname koopt M BV een aantal Falconrechten terug en worden een aantal aandelen D BV overgenomen van andere aandeelhouders. Een jaar hierna verkoopt M BV alle aandelen van D BV en tevens alle Falconrechten. Bij het bepalen van de winst op de aandelen en Falconrechten zijn een aantal punten van belang in dit arrest die hierna worden behandeld.

Op de eerste plaats is het de vraag in welke mate de deelnemingsvrijstelling van toepassing is.

De deelnemingsvrijstelling is geregeld in art 13 Wet Vennootschapsbelasting:

Bij het bepalen van de winst blijven buiten aanmerking de voordelen uit hoofde van een deelneming alsmede de kosten ter zake van de verwerving van een deelneming.²⁴

Het resultaat op de aandelen van de deelneming, valt onder de deelnemingsvrijstelling. Dit vloeit voort uit het feit dat er bij de deelneming al winstbelasting is betaald. Als bij de moeder ook nog belasting over deze deelneming zou worden betaald, zou de moeder dubbel belast worden.

De vraag is of het resultaat van de Falcons ook in de fiscale winst valt.

In dit arrest oordeelde de hoge raad dat de zogenaamde Falcons (langdurige call opties) ook onder de deelnemingsvrijstelling konden vallen, wanneer de Falcons op de aandelen van een deelneming gevestigd waren. De Hoge Raad geeft hiervoor twee algemeen geldende regels, namelijk: 1. Als de houder van een als een deelneming aan te merken aandelenpakket een call

²⁴ Artikel 13 Wet VPB 1969

optie verleent of een put optie verkrijgt over dit pakket, vallen zowel de ontvangen als de betaalde optiepremie als het resultaat op de optie onder de deelnemingsvrijstelling. 2. Bij de houder en schrijver van de call optie of put optie vallen zowel de betaalde optiepremie als de ontvangen optiepremie onder de deelnemingsvrijstelling. Dit geldt ook als de optie uiteindelijk niet wordt uitgeoefend of overgedragen, tenzij de houder/schrijver van de optie bij daadwerkelijke uitoefening geen deelneming verkrijgt of zou hebben verkregen.²⁵ Uit dit laatste kan worden geconcludeerd dat de Falcons in samenhang met de onderliggende aandelen moeten worden gewaardeerd. Als de stijging van de aandelen onder de deelnemingsvrijstelling valt, kan het niet zo zijn dat er een verlies op de Falcons als verlies wordt genomen en andersom. Het realiteitsprincipe speelt hier een factor. De winst op de Falcons is door de deelnemingsvrijstelling en de samenhang met de aandelen dan ook niet fiscaal belast bij de moeder. Hier wordt echter nog niks gezegd over de effectiviteit van de samenhang. Indien de winst op de aandelen niet volledig wordt gecompenseerd door een verlies op de optieverplichting of andersom, moet dit samenhangende resultaat gesaldeerd worden indien de deelnemingsvrijstelling niet van toepassing is. Hierin schuilt een verschil met IFRS. Volgens IFRS is er, als sprake is van een hedge-relatie, geen sprake van saldering, maar totale neutralisatie van het resultaat ten aanzien van het derivaat. Naar aanleiding van dit arrest is te verdedigen dat samenhangende waardering fiscaal ook voor resultaten van financiële instrumenten betreffende deelnemingen geldt. In IAS 39 (paragraaf 73) is hedge accounting niet toegestaan voor financiële instrumenten die betrekking hebben op deelnemingen. Intercompany resultaten worden bij consolidatie geëlimineerd. Er kan volgens dus geen resultaat worden behaald op deelnemingen in de geconsolideerde jaarrekening.

5.2.2 Hedge-arrest

Hoge Raad 23 januari 2004, nr. 37.893, BNB 2004/214

In dit arrest is er sprake van een vordering in vreemde valuta. Ten aanzien van deze vordering wordt een valutaswap afgesloten om zich in te dekken tegen schommelingen in de valutakoers. Er is in dit geval dus wel degelijk sprake van een intentie voor het afdekken van een risico. Een belangrijke factor in dit arrest is het feit dat er geen sprake is van een afdekking over de gehele periode. De looptijd van de swap is niet gelijk aan de vordering in vreemde valuta. Ondanks het feit dat de looptijd van de twee financiële instrumenten niet gelijk is, besluit de hoge raad dat er op grond van het realiteitsbeginsel samenhangende waardering moet plaatsvinden zolang dat de resultaten van beide financiële instrumenten gedurende de looptijd wel een neutraliserende werking hebben. “Aangezien het bij goed koopmansgebruik om de jaarwinstbepaling gaat, kan het niet zo zijn dat een koersrisico in jaar 4, de winst in jaar 1 beïnvloedt”.²⁶

Volgens IFRS kan in dit geval voor hedge accounting worden gekozen. Dit is een keuze van het bedrijf. Wel zal er moeten worden voldaan aan de documentatievereisten en de

²⁵ Mr. E.B. Van der Stok, Falcons: duidelijkheid over fiscale behandeling opties?, WFR 2003/6511

²⁶ Drs.H.P.W.Snijders, Salderen, salderen en nog eens salderen, WFR 2004/1735

effectiviteitsvereiste.

Fiscaal gezien mag uitgaande van het realiteitsprincipe een verlies dat in werkelijkheid niet wordt geleden, ook niet worden genomen. In het hedge arrest (Hoge Raad 23 januari 2004, nr. 37.893, BNB 2004/214) oordeelde de hoge raad dat door het afdekken van een vordering in vreemde valuta met een swap, dat verplichte samenhangende waardering moest plaatsvinden ondanks dat er geen sprake was van een full hedge.

Een full hedge is een hedge relatie waarbij de condities zoals looptijd en rente hetzelfde zijn.

De reden hiervoor is dat gedurende de periode dat de resultaten elkaar opheffen, er feitelijk geen verlies wordt geleden. Er kan pas sprake zijn van een verlies, wanneer de looptijd van een van de instrumenten verstrijkt. Als de looptijd verstreken is, kan er ook geen sprake meer van een hedge relatie zijn. Bij IFRS is het niet mogelijk om een hedge relatie te vormen als de looptijd van het derivaat langer is dan de looptijd van de onderliggende waarde. Het is wel mogelijk om hedge accounting toe te passen wanneer het derivaat een kortere looptijd heeft dan de onderliggende waarde. Het is overigens ook mogelijk volgens IFRS om een hedge relatie te vormen voor een gedeeltelijke afdekking van een portfolio aan financiële instrumenten. Dit wordt een global hedge genoemd. De fiscale regels voor een global hedge zijn nog niet behandeld in de jurisprudentie. Uitgaande van de reeds bestaande uitspraken kan op grond van het realiteitsbeginsel worden gesteld, dat ook een global hedge in aanmerking komt voor samenhangende waardering. Er kan geen ongerealiseerd verlies worden genomen zonder de tegengestelde winst te verantwoorden. Er is sprake van samenhang. De effectiviteitsvereiste volgens IFRS is in dit arrest nog niet aan de orde gekomen.

5.2.3 Call optie arrest

Hoge Raad 16 november 2007, BNB 2008/26

In deze casus is er tevens sprake van geschreven opties op in bezit zijnde aandelen. In dit arrest speelt de deelnemingsvrijstelling echter geen rol. Bij geschreven opties kan er in feite nooit sprake zijn van hedging van de onderliggende waarde. Risicoafdekking is het beschermen van de onderliggende waarde tegen waardedaling. In dit geval wordt het recht verkocht aan een tegenpartij om aandelen voor een afgesproken prijs te kopen. Als de aandelen minder waard worden dan de uitoefenprijs, zal de tegenpartij de call optie niet uitoefenen. In deze situatie zal de tegenpartij te veel betalen. De uitoefenprijs is immers hoger dan de beurswaarde van de aandelen. Er is dus geen sprake van risicoafdekking tegen waardevermindering van de onderliggende waarde (de aandelen). Het is echter wel te verdedigen dat een verlies op de aandelen gedeeltelijk gecompenseerd wordt door een winst op de optieverplichting.

De tegengestelde beweging werkt ook omgekeerd. Als de aandelen stijgen, wordt de winst op de aandelen gecompenseerd door een verlies op de optieverplichting. Hier is duidelijk dat er sprake is van een tegengestelde correlatie. Waar deze bij IFRS niet voldoende is, blijkt dit naar aanleiding van dit arrest fiscaal wel het geval te zijn. De winst van de koper van de optie wordt

nu behandeld. Als de aandelen stijgen maakt de tegenpartij (de koper van de optie) een winst ter hoogte van het gestegen deel boven de uitoefenprijs (van de aandelen) minus de betaalde optiepremie. Het enige wat de schrijver dan rest, is de optiepremie. De schrijver loopt in dit geval de stijging van de waarde van de aandelen mis. Hij ontvangt namelijk de uitoefenprijs in het optiecontract, welke lager is dan de waarde van de gestegen aandelen. Voor de koper kan geen samenhangende waardering plaatsvinden. Er is geen sprake van het bezit van de onderliggende waarde van de verkregen call opties. Bij IFRS kunnen verkregen call opties wel dienen als hedge instrument. Ook in dit arrest is de effectiviteitsvereiste nog niet aan de orde gekomen.

De Hoge Raad bepaalt dus hier dus dat samenhangende waardering verplicht moet worden gesteld, omdat er sprake was is een tegengestelde beweging van enerzijds de waarde van de optieverplichting bij de schrijvende partij en anderzijds de waarde van de onderliggende aandelen. Een voorwaarde hiervoor is natuurlijk wel dat de aandelen in het bezit moeten zijn van de schrijvende partij. Uit dit arrest kan de conclusie worden getrokken dat hier wordt afgeweken van hedge accounting volgens IFRS. Volgens IFRS kan een geschreven call optie nooit dienen als hedge instrument en komt dan ook niet in aanmerking voor de toepassing van hedge accounting, omdat er feitelijk geen hedging (risicoafdekking) van de onderliggende waarde plaats vindt.

Als de aandelen meer waard worden zal de tegenpartij wel uitoefenen.

In dit geval maakt die tegenpartij (de koper van de optie) een winst ter hoogte van het gestegen deel boven de uitoefenprijs (van de aandelen) minus de betaalde optiepremie. Het enige wat de schrijver dan rest, is de optiepremie. De schrijver loopt in dit geval de stijging van de waarde van de aandelen mis. Hij ontvangt namelijk de uitoefenprijs in het optiecontract, welke lager is dan de waarde van de gestegen aandelen. Hierin is duidelijk het karakter van een speculatie te herkennen. De schrijvende partij gokt op het feit dat de aandelen niet veel zullen fluctueren. Indien dit ook niet gebeurt, zal de ontvangen optiepremie extra rendement opleveren. Ook speculatie kan fiscaal dus tot samenhangende waardering leiden. Waar volgens IFRS hedge accounting kan plaatsvinden bij risicoafdekking, is een neutraliserende beweging bij goed koopmansgebruik al aanleiding om gezamenlijke waardering te eisen. Hierin is IFRS dus strikter.

5.2.4 Cacaobonen arrest

Hoge Raad 10 april 2009, nr. 42916

Met dit arrest is ook de fiscale behandeling van termijncontracten aan de orde gekomen. Er is hier sprake van een termijncontract voor het afdekken van prijsrisico van cacaobonen. In dit arrest is naar voren gekomen dat samenhangende waardering ten aanzien van een prijsrisico dient plaats te vinden indien er wordt voldaan aan twee vereisten:

- Er moet samenhang zijn tussen twee vermogensbestanddelen. Deze vereiste is ook al naar voren gekomen in de vorige uitspraken van de Hoge Raad in de in eerder behandelde

hedge-arresten.

- Het prijsrisico moet op balansdatum in hoge mate beperkt zijn. Hierbij moeten de vermogensbestanddelen correleren tussen een bandbreedte van 80% tot en met 125%.²⁷

Hieruit is duidelijk dat de Hoge Raad aansluiting zoekt bij IFRS. Bij IFRS is een correlatie tussen de 80 en 125% een vereiste om te kunnen kiezen voor hedge accounting. Deze vereiste is nieuw binnen de fiscale jurisprudentie. Deze effectiviteitsbeoordeling moet fiscaal prospectief te verwachten zijn. Bij IFRS moet deze zowel prospectief als retrospectief binnen de bandbreedte vallen. Hier wordt in tegenstelling tot het eerste arrest aansluiting wordt gezocht bij hedging (risico afdekking). Nog niet eerder gaf de Hoge Raad een aanwijzing dat de effectiviteit of de intentie om te hedgen van belang is voor samenhangende waardering. In het hedge arrest (paragraaf 5.2.2) speelde de intentie om te hedgen wel een rol. In het falcons arrest (paragraaf 5.2.1) en het call optie (paragraaf 5.2.3) arrest echter niet. Geschreven call opties zijn geen hedging instrument. Call opties worden geschreven om te speculeren op extra rendement. In het cacao bonen arrest zijn een aantal zaken duidelijk geworden die hierna zullen worden geanalyseerd. Een hedge relatie moet prospectief te verwachten zijn als het gaat om een prijsrisico. In het hedge arrest (paragraaf 5.2.2) ging het om een valutarisico. Of hier nu ook een prospectieve verwachting geëist gaat worden in de toekomst is onduidelijk. Bij de andere twee arresten was sprake van speculatie in plaats van hedging. Hier dienen de aandelen in principe als afdekkingsinstrument voor de opties.

Volgens IFRS kan een primair financieel instrument (aandelen) niet dienen als een hedge secundair financieel instrument (derivaat). Hier bestaat dus geen aansluiting tussen de commerciële benadering en de fiscale benadering. Een ander punt in dit arrest is de positie waarover prijsrisico wordt gelopen. Door middel van termijncontracten dekt de onderneming zich in tegen veranderingen in prijzen van grondstoffen en de zelf geproduceerde halffabricaten. Omdat de posities qua voorinkopen (grondstoffen) en voorverkopen (halffabricaten) niet gelijk zijn, blijft er een prijsrisico over. In dit arrest is tevens naar voren gekomen dat dit resultaat voor zover niet effectief gesaldeerd moet worden. Het ineffectieve gedeelte is het gedeelte dat niet gecompenseerd wordt door een tegengestelde beweging van het andere financieel actief.

5.3 Conclusie onderzoek

In de vorige paragraaf zijn de hedge arresten uitgewerkt en zijn de verschillen en overeenkomsten met IFRS uitgewerkt. Naar aanleiding van de deelvragen en hoofdvraag wordt er in deze paragraaf een conclusie getrokken. Deze conclusie is gebaseerd op de conclusies per hoofdstuk.

De commerciële verslaggeving en de fiscale winstbepaling kennen beide een andere achtergrond. Vanuit deze achtergronden zijn er ook verschillende doelstellingen. Op het gebied van commerciële hedge accounting en fiscale gezamenlijke waardering zijn een aantal

²⁷ Mr. Drs. S.F.M. Niekel; Een multidisciplinaire analyse naar aanleiding van het cacao bonenarrest; WFR 2010/576

verschillen en overeenkomsten aan het licht gekomen in dit onderzoek. Deze verschillen zullen worden uitgelicht, geanalyseerd en verklaard, waarna een antwoord wordt gegeven op de hoofdvraag van dit onderzoek.

Hedge accounting in de commerciële jaarrekening is een keuze. Dit vloeit voort uit het feit dat dit voor een bedrijf gunstig is. Er vinden minder mutaties plaats en het resultaat wordt op het juiste moment bepaald. Voorwaarde is dat een risico effectief wordt afgedekt. In tegenstelling tot de keuze voor hedge accounting volgens IFRS, verplicht goed koopmansgebruik tot samenhangende waardering, wanneer er sprake is van een tegengestelde relatie tussen een derivaat en een onderliggende waarde. Er kan geen verlies worden genomen op grond van het voorzichtigheidsbeginsel. Het realiteitsbeginsel speelt bij goed koopmansgebruik dus een belangrijke rol. Het kan immers niet zo zijn dat een bedrijf een ongerealiseerd verlies kan nemen dat helemaal niet zal worden geleden. Het voorzichtigheidsbeginsel moet gelden wanneer een bedrijf met grote mate van zekerheid kan zeggen dat een nog ongerealiseerd fiscaal verlies zal worden geleden. In het cacaobonen arrest is duidelijk geworden dat ook fiscaal de effectiviteit van een hedge relatie van belang is. In tegenstelling tot IFRS is het fiscaal voldoende als deze effectiviteit prospectief te verwachten is. Bij IFRS zijn het retrospectieve karakter en de tussentijdse beoordelingen en controles op de effectiviteit ook belangrijk. Dit verschil is te verklaren door het feit dat hedge accounting bij IFRS een keuze is en gezamenlijke waardering bij goed koopmansgebruik een verplichting. Het kan niet zo zijn dat een bedrijf aan het einde van het boekjaar gaat bepalen of commercieel gezamenlijke waardering zal worden toegepast. Hierdoor is de effectiviteits eis bij IFRS scherper dan bij goed koopmansgebruik. Volgens goed koopmansgebruik is het helemaal niet mogelijk om te kiezen. De valkuil van de keuze achteraf is hiermee fiscaal helemaal niet aanwezig.

Uit het Cacaobonen arrest (Hoge Raad 10 april 2009, nr. 42916) blijkt dat ook fiscaal waarde wordt gehecht aan het effectiviteitsvereiste, zoals we dat kennen bij hedge accounting onder IFRS. Hierin is dus een beweging van de rechtspraak richting IFRS te herkennen. Echter door het verschil in waarden, verschil in doelstelling, verschil in belangen voor de gebruikers en verschil in voorschriften van winstbepaling tussen goed koopmansgebruik en IFRS is harmonisatie erg moeilijk. Waar commerciële verslaggeving op het gebied van financiële instrumenten richting fair value gaat, blijft goed koopmansgebruik nog op het pad van historische kosten of lagere marktwaarde. Waar beide stelsels veelal dezelfde beginselen kennen, worden ze in sommige situaties toch anders uitgelegd. Terwijl IFRS alleen hedge accounting toestaat indien er een risico door middel van een derivaat toestaat, lijkt goed koopmansgebruik ook bij een risicoafdekking van een derivaat door middel van de onderliggende waarde, gezamenlijke waardering te verplichten. Goed koopmansgebruik gaat op het gebied van hedge accounting wel richting IFRS. Denk hierbij aan de effectiviteitsvereiste en risicoafdekking. Echter zijn de regels betreffende hedge accounting bij IFRS strikter. Dit is te verklaren, omdat gezamenlijk waarden binnen goed koopmansgebruik nog niet lang bestaat. De rechtsprekende macht zal nog in veel gevallen de kaders moeten aangeven waarbinnen fiscale gezamenlijke waardering dient plaats

te vinden. Er zijn echter een aantal kenmerkende verschillen met hedge accounting volgens IFRS aan te wijzen. Bij goed koopmansgebruik is een verband en een tegengestelde beweging al voldoende om gezamenlijke waardering te verplichten. Bij IFRS moet er sprake zijn van een duidelijk aangewezen hedge relatie. Er moet ook documentatie worden opgesteld aangaande de hedge relatie en de effectiviteit dient zowel vooraf te verwachten zijn, alsmede achteraf te worden gecontroleerd en beoordeeld.

Het dynamische karakter van goed koopmansgebruik en de strikte toepassing van de regels van IFRS zijn het gevolg van de doelstelling van beide stelsels. IFRS kent vaststaande richtlijnen voor verslaggeving. Maatschappelijke ontwikkelingen leiden commercieel tot het uitbrengen van nieuwe IFRS-richtlijnen. Daarentegen komen wetswijzigingen minder vaak voor. Voor een juiste jaarwinstbepaling moet goed koopmansgebruik ruimte laten voor de rechtsprekende macht. Het dynamische karakter van goed koopmansgebruik wordt beperkt echter beperkt door de wet. Hierbij wordt nog een keer verwezen naar het arrest van HR 8 mei 1957, nr 12931, BNB 1957/208, waarin de rechter oordeelt dat een stelsel dat gebaseerd is op het ter zake geldende bedrijfseconomische inzicht, onder goed koopmansgebruik valt, tenzij dit inzicht in strijd is met de belastingwet of indien daardoor de algemene opzet of een beginsel van de belastingwet te kort wordt gedaan. Zolang er geen codificatie komt op het gebied van gezamenlijke waardering en dus een wetswijziging wordt ingevoerd, zullen er verschillen tussen de fiscale benadering en de commerciële benadering blijven bestaan. De verwachting is dat deze verschillen kleiner worden naarmate de rechtsprekende macht fiscale kaders aangeeft voor gezamenlijke waardering. Het antwoord op de onderzoeksvraag *“In hoeverre sluit het fiscale begrip “goed koopmansgebruik”, uitgaande van de hedge arresten, ten aanzien van gezamenlijk waarden aan bij hedge accounting volgens IFRS?”* luidt:

Door het verschil in doel en achtergrond van IFRS en het doel en achtergrond van goed koopmansgebruik, is volledige harmonisatie onwaarschijnlijk. Een codificatie van hedge accounting in de fiscale wetgeving kan echter wel bijdragen aan een harmonisatie van samenhangend waarden voor commerciële en fiscale doeleinden. Het verdient aanbeveling bij een dergelijke codificatie de discrepanties tussen IFRS en de fiscale jaarwinstbepaling zo klein mogelijk te houden. Ook zou het voor de duidelijkheid omtrent hedge problematiek gewenst zijn om in de jurisprudentie een vaste lijn te trekken voor alle verschillende derivaten (termijncontracten, opties en swaps). Dit is geen gemakkelijke opdracht, omdat in ieder arrest andere factoren en afgedekte risico's een rol spelen.

H6 De toekomst van IFRS en goed koopmansgebruik met betrekking tot hedge accounting

In hoofdstuk 5 is de huidige stand van zaken op het gebied van hedge accounting naar commerciële en fiscale maatstaven aan de orde geweest. In paragraaf 5.3 is tevens een conclusie getrokken ten aanzien van de hoofdvraag van dit onderzoek. In dit hoofdstuk worden de mogelijke toekomstige ontwikkelingen op het gebied van hedge accounting geschetst, zowel commercieel als fiscaal. Tevens wordt er een beschouwing gegeven hoe de Belastingdienst met hedge problematiek dient om te gaan.

6.1 Toekomst IFRS

Een groot probleem bij het waarden op fair value is dat in tijden van financiële crisis, de reële waarden te laag zijn. Natuurlijk zijn aandelen door een crisis minder waard. In tijden van recessie worden door het gebrek aan vertrouwen in de financiële markten deze waardeveranderingen groter. Een stelsel dat gebaseerd is op reële waarde kan in tijden van economische onzekerheid leiden tot grote afwaarderingen. Financiële markten worden door de omvang van hedge fondsen en de specifieke kennis die dit met zich meebrengt minder overzichtelijk. Ook de IASB en FASB hebben in de gaten dat financiële markten veranderen. Ook komen er steeds nieuwe inzichten over hoe zo transparant en zo eerlijk mogelijk moet worden gehandeld, bij het opstellen van de externe verslaggeving van bedrijven. In hoofdstuk 2 van mijn scriptie is aangegeven dat IFRS verplicht is voor beursgenoteerde ondernemingen. De IASB heeft ook een IFRS-versie ontwikkeld voor kleinere ondernemingen (IFRS light). Door de globalisering van de wereldeconomie is het gewenst dat er een wereldwijde standaard komt voor externe verslaggeving. Hierdoor wordt IFRS waarschijnlijk steeds belangrijker. Dit is een langdurig proces. Nationale wetgevingen verschillen tegenwoordig dusdanig van elkaar dat veranderingen geleidelijk moeten worden ingevoerd. Er moet met veel verschillende factoren rekening gehouden worden. Het invoeren van nieuwe systemen kost dus veel energie en tijd.

In 2010 heeft de IASB zich samen met de FASB (Financial Accounting Standards Board, nationale accountantsorganisatie Verenigde Staten) gebogen over het aanpassen van IAS 39. De nieuwe standaard op het gebied van hedge accounting wordt IFRS 9. Er zullen veranderingen komen op het gebied van financiële instrumenten. Ook hedge accounting zal hierbij veranderingen ondergaan. In de loop van 2011 zal hierover waarschijnlijk meer duidelijkheid komen. De verwachting is dat fair value nog steeds van doorslaggevend belang blijft binnen hedge accounting. Ook zullen de huidige regels van IAS 39 op het gebied van hedge accounting de leidraad zijn van de nieuwe IFRS-standard (IFRS 9). (Om op de hoogte te blijven van de ontwikkelingen in de toekomst verwijs ik dan ook naar de site van de IASB.²⁸) In het kader van goed koopmansgebruik zullen ten aanzien van gezamenlijke waardering hier eventueel handreikingen worden geboden.

²⁸ <http://www.iasb.org/Home.htm>, laatste datum 23-06-2010

6.2 Toekomst goed koopmansgebruik

De toekomst van goed koopmansgebruik staat nooit vast. Wel is het duidelijk dat goed koopmansgebruik altijd een dynamisch begrip zal blijven. Wat nu onder goed koopmansgebruik valt, kan over tien jaar geen goed koopmansgebruik meer zijn. We leven in een veranderende omgeving. Daarom is het voor de belastingwetgeving noodzakelijk om een open begrip als goed koopmansgebruik te hanteren.

Goed koopmansgebruik zal zich op het gebied van samenhangende waardering steeds meer in de richting van IFRS bewegen. Er zijn echter een aantal punten waardoor differentiatie van IFRS gewenst is. Er is een verschil in waardering van financiële activa tussen beide stelsels. De doelstelling van IFRS en goed koopmansgebruik verschilt. De belangen van de gebruikers zijn verschillend. Het is in ieder geval duidelijk dat er in de toekomst nog vele discussies zullen ontstaan. De Hoge Raad moet hierin uiteindelijk beslissen en de kaders aangeven wanneer samenhangend te waarderen. De Hoge Raad moet hierbij ook de bewegingsvrijheid hebben om in te spelen op de veranderingen in de maatschappij. Goed koopmansgebruik is hiervoor een uitstekend begrip. Bij gezamenlijke waardering zal aansluiting gezocht worden bij IFRS waar mogelijk. Zo is er in het cacaobonen arrest al aansluiting gezocht bij IFRS. Te grote verschillen tussen de commerciële en de fiscale verantwoording leiden tot onduidelijkheid. In de komende jaren zijn er nog vele vraagstukken waarover in de jurisprudentie uitsluitel moet geven. Voor de Belastingdienst is het de taak om in voorkomende gevallen zo veel mogelijk zaken helder te krijgen, over de toepassing van de regels voor gezamenlijke waardering. Kennis van IFRS is hierbij een vereiste. De afdeling Zeer Grote Ondernemingen komt het meest in aanraking met hedge accounting. Het zijn veelal grote bedrijven die IFRS toepassen en gebruik maken van de mogelijkheid tot hedge accounting. Binnen de afdeling Middel Grote Ondernemingen (Middelgrote Ondernemingen) en MKB (Midden en Klein Bedrijf) komt hedge accounting nauwelijks voor. De documentatievereiste van IFRS op het gebied van hedge accounting kan zeer bruikbare informatie opleveren voor inspecteurs van de belastingdienst. Echter een hedge hoeft geen vereiste te zijn voor gezamenlijke waardering. Het is nog onduidelijk of een toevallig verband kan leiden tot gezamenlijke waardering. Hierdoor wordt de hedge-problematiek niet eenvoudiger. Inspecteurs en belastingadviseurs moeten zich constant bewust zijn van de verschillen tussen de fiscale benadering en de commerciële benadering ten aanzien van gezamenlijk waarderen. Hierbij komt dat de hedge arresten zich pas de laatste vijftien jaar afspelen en de regels omtrent fiscale gezamenlijke waardering zich nog moeten ontwikkelen. Dit alles maakt gezamenlijke waardering volgens goed koopmansgebruik een belangrijk onderwerp binnen de Belastingdienst en tevens een onderwerp dat op de voet moet worden gevolgd.

Bijlage 1 Voorbeeld werking forward contract

Als voorbeeld van de fiscale verwerking van een termijncontract heb ik gekozen voor een valutatermijncontract.

Stel een onderneming gaat op 1 juli 2010 een forward contract aan met een looptijd van 2 jaar (tot 1 juli 2012) met een forwardkoers van \$1,00 = € 0,70.

De onderneming verwerft hiermee een vordering van \$1.000.000,00 te ontvangen op 1 juli 2012 tegenover een schuld van € 700.000,00 te voldoen op 1 juli 2012.

De dollarkoers op 1 juli 2010 is € 0,68 (spotkoers).

Het verschil tussen de forwardkoers en de spotkoers moet worden gezien als de rente voor het afdekken van koersverlies. Door het aangaan van het contract verzekert de onderneming zich dat ze tegen betaling van € 700.000,00 een bedrag van \$ 1.000.000,00 kan ontvangen. Ze hoeven dus nooit meer dan € 700.000,00 te betalen ook al zou de dollarkoers boven de € 0,70 uitstijgen.

In dit voorbeeld is er na het aangaan van het contract sprake van een schuld in euro's van 700.000,00 en vordering in dollars van 1.000.000,00 (680.000,00 euro).

Het verschil van € 20.000 tussen de vordering en schuld is het rente-element.

Het rente element moet worden geactiveerd en geleidelijk gedurende de looptijd van het contract ten laste van de winst worden gebracht.

Indien de spotprijs hoger was dan de forwardprijs geldt het omgekeerde. Het renteverskil moet gedurende de looptijd van het contract ten gunste van de winst- en verliesrekening worden gebracht.

Ongerealiseerde verliezen moeten bij afzonderlijke waardering worden genomen wanneer ze zijn geconstateerd.

Ongerealiseerde winsten moeten bij afzonderlijke waardering worden uitgesteld totdat ze zijn gerealiseerd.

Bijlage 2 Voorbeeld werking call optie

Bij een call optie kun je een short positie en een long positie bezitten.

De opbrengst van de call optie kan bij de short positie door de volgende formule worden weergegeven:

Minimum $[C ; K - S_T + C]$ (waarbij C = calloptiepremie, K = uitoefenprijs en S_T = spotprijs van de onderliggende waarde)

De opbrengst van de call optie bij de long positie kan worden weergegeven door de volgende formule:

Maximum $[0 - C ; S_T - K - C]$ (waarbij C = calloptiepremie, K = uitoefenprijs en S_T = spotprijs van de onderliggende waarde)

Call opties kunnen in-the-money ($S_t > K$), at-the-money ($S_t = K$) en out-of-the-money ($S_t < K$) zijn.

Stel iemand koopt een call optie voor € 200,-. Deze optie geeft het recht om aandelen met een uitoefenprijs van € 5.000 ($K = 5.000$) te kopen.

Stel de spotprijs (S_t) verloopt als volgt.

$S_1 = € 5.500,-$	$(S_t > K) = \text{in-the-money}$
$S_2 = € 5.000,-$	$(S_t = K) = \text{at-the-money}$
$S_3 = € 4.600,-$	$(S_t < K) = \text{out-of-the-money}$

Bij S_1 is de opbrengst voor de koper:

Maximum $[0 - 200 ; 5500 - 5000 - 200] = €300$

Bij S_1 is de opbrengst voor de schrijver:

Minimum $[200 ; 5000 - 5500 + 200] = - €300$

Bij S_1 maakt de koper bij uitoefening van het contract € 300 winst en de schrijver € 300 verlies.

Bij S_2 is de opbrengst voor de koper:

Maximum $[0 - 200 ; 5000 - 5000 - 200] = - €200$

Bij S_2 is de opbrengst voor de schrijver:

Minimum $[200 ; 5000 - 5000 + 200] = €200$

Bij S_2 maakt de koper bij uitoefening van het contract € 200 verlies en de schrijver € 200 winst.

Bij S3 is de opbrengst voor de koper:

Maximum $[0 - 200 ; 4600 - 5000 - 200]$ = - € 200

Bij S3 is de opbrengst voor de schrijver:

Minimum $[200 ; 5000 - 4600 + 200]$ = € 200

Ook bij S3 maakt de koper bij uitoefening van het contract € 200 verlies en de schrijver € 200 winst. Dit komt omdat de call optie niet zal worden uitgeoefend omdat de spotprijs onder de uitoefenprijs ligt. Het zou financieel niet gunstig zijn voor de koper van de optie om de optie uit te oefenen. Dit zou naast de betaalde premie namelijk tot nog meer verlies leiden.

Uit het voorgaande voorbeeld blijkt dat de winst of het verlies van de koper altijd hetzelfde is dan de tegengestelde winst of verlies van de schrijver.

Bijlage 3: Voorbeeld werking put optie

Ook bij put opties kunnen we een onderscheid maken tussen een aangekochte long positie en verkochte short positie.

De opbrengst van de put optie kan bij de short positie door de volgende formule worden weergegeven:

Minimum [P ; $S_T - K + P$] (waarbij P= putoptiepremie, K= uitoefenprijs en S_T = spotprijs van de onderliggende waarde)

De opbrengst van de put optie bij de long positie kan worden weergegeven door de volgende formule:

Maximum [0 - P ; K - S_T - P] (waarbij P= putoptiepremie, K= uitoefenprijs en S_T = spotprijs van de onderliggende waarde)

Stel iemand koopt een put optie voor € 200,-. Deze optie geeft het recht om aandelen met een uitoefenprijs van € 5.000(K= 5.000) te verkopen.

Stel de spotprijs (S_t) verloopt als volgt.

S1 = € 5.500,-	($S_t < K$) = in-the-money
S2 = € 5.000,-	($S_t = K$) = at-the-money
S3 = € 4.600,-	($S_t > K$) = out-of-the-money

Bij S1 is de opbrengst voor de koper:

Maximum [0 - 200 ; 5000 - 5500 - 200] = - €200

Bij S1 is de opbrengst voor de schrijver:

Minimum [200 ; 5500 - 5000 + 200] = € 200

Omdat de uitoefenprijs onder de spotprijs ligt zal de put optie niet worden uitgeoefend (in-the-money). De koper van de put optie lijdt nu een verlies ten grootte van de optie premie. De schrijver van de put optie maakt ditzelfde bedrag winst.

Bij S2 is de opbrengst voor de koper:

Maximum [0 - 200 ; 5000 - 5000 - 200] = - €200

Bij S2 is de opbrengst voor de schrijver:

Minimum [200 ; 5000 - 5000 + 200] = € 200

De uitoefenprijs is gelijk aan de spotprijs (at-the-money). Ook hier geldt dat de koper van de optie €200 verlies lijdt (optie premie) en de schrijver € 200 winst.

Bij S3 is de opbrengst voor de koper:

Maximum $[0 - 200 ; 5000 - 4600 - 200]$ = € 200

Bij S3 is de opbrengst voor de schrijver:

Minimum $[200 ; 4600 - 5000 + 200]$ = - € 200

Omdat de spotprijs onder de uitoefenprijs ligt (out-of-the-money), maakt de koper een winst en lijdt de schrijver een verlies op de uitoefening van de put optie.

Bijlage 4: Voorbeeld werking interest rate swap

Bij een interest rate swap ruilen twee partijen rentebetalingen uit.

Stel een bedrijf (A) heeft een lening en betaalt hiervoor een vaste rente van 5%.

Een ander bedrijf (Z) betaalt een variabele rente conform Euribor + 1%.

Bedrijf A denkt voordelen te kunnen behalen om een variabele rente te bedingen en bedrijf Z heeft behoefte aan een vaste rente. Ze besluiten tot het aangaan van een interest rate swap.

Hierdoor betaalt bedrijf A een variabele rente Euribor + 2% aan bedrijf Z. Bedrijf Z betaalt een vaste rente van 6% aan bedrijf A. Hierdoor betaalt bedrijf A en ontvangt bedrijf Z nu een variabele rente. Bedrijf Z betaalt en bedrijf A ontvangt nu een vaste rente. De rentebetalingen vinden om de drie maanden plaats.

Van januari tot en met maart is de Euribor 3%.

Onderneming A

Rente oorspronkelijke lening = 5%

Rente opbrengst uit swap = 6%

Rentelast uit swap (januari – maart) = Euribor + 2% = 5%

Totaal rentelast uit swap = 5% - 6% + 5% = 4%

Onderneming A behaalt een voordeel op het oorspronkelijk rentepercentage van 1%.

Onderneming Z

Rente oorspronkelijke lening = Euribor + 1 % = 4 %

Rente opbrengst uit swap (januari - maart)= Euribor + 2% = 5%

Rentelast uit swap = 6%

Totaal rentelast na swap = 4% - 5% + 6% = 5%

Onderneming Z behaalt een nadeel van 1% ten opzichte van de oorspronkelijke rente op de lening. Ze hebben nu wel de zekerheid van een vast rentepercentage van 5%. Ze betalen namelijk vast 6% en krijgen 1% meer opbrengst uit de swap. Deze is namelijk Euribor + 2%. De oorspronkelijke rentelast was Euribor + 1%. Het saldo tussen beide is immers 1%.

Van april tot en met juni bedraagt de Euribor 5%.

Onderneming A:

Rente oorspronkelijke lening = 5%

Rente opbrengst uit swap = 6%

Rentelast uit swap (januari – maart) = Euribor + 2% = 7%

Totaal rentelast uit swap = 5% - 6% + 7% = 6%

Hier zien we dat door een stijging van de Euribor een nadeel van 1% wordt behaald ten opzichte van de oorspronkelijke rente.

Onderneming Z

Rente oorspronkelijke lening = Euribor + 1 % = 6%

Rente opbrengst uit swap (januari - maart)= Euribor + 2% = 7%

Rentelast uit swap = 6%

Totaal rentelast na swap = 6% - 7% + 6% = 5%

Hier zien we inderdaad dat het rentepercentage gelijk blijft.

Als het bedrijf niet had gekozen voor het swapcontract hadden ze door het stijgen van de Euribor nu 6% moeten betalen. Onderneming Z heeft zich door het afsluiten van de swap verzekerd van een vast percentage van 5% rente.

Bijlage 5: Voorbeeld werking currency swap

Het komt erop neer dat bij een currency swap vreemde valuta wordt gekocht (verkocht door de andere partij) en op termijn weer wordt terugverkocht (teruggekocht door de andere partij) tegen dezelfde koers. Deze transactie schakelt het valutarisico op de hoofdsom uit.

Stel dat een Amerikaans bedrijf behoefte heeft aan euro's en een Nederlands bedrijf behoefte heeft aan dollars. Ze besluiten tot het afsluiten van een currency swap.

Eerst leent het Amerikaanse bedrijf 1.000.000 dollar bij een Amerikaanse bank. Het Nederlandse bedrijf leent 700.000 euro bij een Nederlandse bank.

Daarnaast sluiten de twee bedrijven een swap contract af waarin ze afspreken dat het Nederlandse bedrijf 1.000.000 dollar krijgt van het Amerikaanse bedrijf tegen een rente van 4%. Het Amerikaanse bedrijf krijgt 700.000 euro tegen een rente van 4%. Door dit contract kunnen beide bedrijven hun financieringskosten omlaag brengen, omdat ze een lagere rente kunnen betalen dan in eigen land. Ze profiteren van de betere kapitaalpositie in eigen land en handelen in principe in deze positie met een bedrijf welke ook gebruik maakt van deze betere handelspositie. De rente wordt periodiek verrekend. Er kan worden overeengekomen dat na afloop van het contract beide hoofdsommen weer worden teruggeruild. Zo hebben de bedrijven twee keer profijt van de gunstige handelspositie. De ondernemingen zullen dit natuurlijk alleen doen als de rente op de lening vreemde valuta in eigen land boven de 5% zou liggen.

Stel in de Verenigde Staten is de rente op een eurolening 6% en de rente op een dollarlening 4%. In Nederland is de rente op een dollarlening 6% en de rente op een eurolening 4%. Door het aangaan van de valutaswap kunnen de twee bedrijven beide een rentevoordeel van 2% behalen. Waar ze in eigen land 6% rente moeten betalen, zijn de rentekosten door het aangaan van de valutaswap 4%. Daarnaast wordt ook het valutarisico uitgeschakeld. Door het aangaan van de valutaswap is het Nederlandse bedrijf er zeker van, dat het 700.000 euro terugontvangt. Het Amerikaanse bedrijf krijgt gegarandeerd 1.000.000 dollar terug aan het einde van het contract. Er is overigens wel een ander risico waartegen beide bedrijven niet zijn ingedekt. Dit is het kredietrisico. Als het Amerikaanse bedrijf failliet gaat, kan het Nederlandse bedrijf waarschijnlijk geen aanspraak meer maken op de vordering van 700.000 euro. Hetzelfde geldt bij het Amerikaanse bedrijf, wanneer het Nederlandse bedrijf failliet zou gaan. Een swap is bedoeld voor het afdekken van een valutarisico's en renterisico's. Een swap kan geen kredietrisico afdekken.

Bijlage 6: Journaalposten Reëlewaardehedge accounting

Datum	Boeking van:		Zonder toepassing reëlewaardehedge accounting				Met toepassing reëlewaardehedge accounting			
1-1-2010	Opname lening			Bank	100000			Bank	100000	
			aan	Lening o/g		100000	aan	Lening o/g		100000
	Afsluiten swap			Geen boeking				Geen boeking		
30-6-2010	Afrekening 7% vaste rente lening			Rentelasten	3500			Rentelasten	3500	
			aan	Bank		3500	aan	Bank		3500
	Afrekening 7% vaste rente swap			Bank	3500			Bank	3500	
			aan	Swap		3500	aan	Swap		3500
	Afrekening variabele 7% rente swap			Swap	3500			Swap	3500	
			aan	Bank		3500	aan	Bank		3500
	Mutatie reële waarde swap			Rentelasten	3804			Rentelasten	3804	
			aan	Swap		3804	aan	Swap		3804
	Aanpassing waarde 6% lening			Geen Boeking				Lening	3804	
							aan	Rentelasten		3804
	Resultaat swap 1e half jaar				3804	negatief			0	
	Afrekening 7% vaste rente lening			Rentelasten	3500			Rentelasten	3500	
			aan	Bank		3500	aan	Bank		3500
	Afrekening 7% vaste rente swap			Bank	3500			Bank	3500	
			aan	Swap		3500	aan	Swap		3500
	Afrekening variabele 8% rente swap			Swap	4000			Swap	4000	
			aan	Bank		4000	aan	Bank		4000
	Mutatie reële waarde swap			Resultaat	134			Rentelasten	134	
			aan	Swap		134	aan	Swap		134
	Aanpassing waarde 6% lening			Geen Boeking				Rentelasten	366	
							Aan	Lening		366
	Resultaat swap 2e half jaar				134	negatief			0	
	Grootboek 31 december			Bank	92500		Bank		92500	
				Swap		3438	Swap			3438
				Verlies Swap	3938		Lening			96562
				Lening		100000	Rentelasten		7500	
				Rentelasten	7000					

Bijlage 7: Journaalposten Kasstroomhedge accounting

Datum	Boeking van:		Zonder toepassing kasstroomhedge accounting			Met toepassing kasstroomhedge accounting		
1-1-2010	Afsluiten VTC		Geen boeking (reële waarde = 0)			Geen boeking (reële waarde = 0)		
31-12-2010	Vaardemutatie VTC		Verlies VTC	11		Herwaarderingsreserve	11	
		aan	VTC		11	aan	VTC	11
Resultaat VTC 2010				11	negatief		0	
31-1-2011	Vaardemutatie VTC		VTC	23		VTC	23	
		aan	winst VTC		23	aan	Herwaarderingsreserve	23
	Facturering goederen		Debiteuren	390		Debiteuren	390	
		aan	Omzet		390	aan	Omzet	390
	Afwikkeling VTC		Bank	12		Bank	12	
		aan	VTC		12	aan	VTC	12
	Recycling herwaarderingsreserve		Geen boeking			Herwaarderingsreserve	12	
						aan	Omzet	12
Resultaat VTC 2011				positief	23		0	
Grootboek na afwikkeling VTC			Debiteuren/bank	402		Debiteuren/bank	402	
			Omzet		390	Omzet		402
			winst VTC		12			

Literatuurlijst

- Belastingdienst; Rapport Financiële derivaten in de winstsfeer, 2008
- Belastingdienst; Rapport International Financial Reporting Standards, 2004
- Heezen, A; Bedrijfseconomie voor het besturen van organisaties, derde druk, Wolters Noordhoff, 2005
- International Accounting Standards Board; IFRS , 2009
- KPMG Jaarboek externe verslaggeving 2009/2010, Kluwer, 2009
- Adres: <http://www.iasb.org/Home.htm>, laatste datum 23-06-2010
- Mr. Drs. S.F.M. Nickel; Een multidisciplinaire analyse naar aanleiding van het cacaoenenarrest; WFR 2010/576
- Prof. Dr. J.C.M. van Sonderen; Hedge accounting bij aandelen en aandelenopties; WRF 2008/225
- Mr. H. de Gunst; Belastingheffing ter zake van opties; WFR 2005/202
- Mr. Drs. S.F.M. Nickel; Toepassing hedges bij anticiperende hedges in gevaar?; WFR 2003/823
- Drs. W. Bruins Slot; De invloed van afgeleide financiële instrumenten op de fiscale jaarwinst; WFR 1995/179
- Mr. Mevr. M.J. Peters; Van de regen in de drup?; WFR 2003/501
- Mr. L.A. Lutz en Mr. drs. W.J.W. Vosse; Het cacaoenenarrest: nadere regels met betrekking tot (verplichte) samenhangende waardering.
- Mr. E.B. Van der Stok, Falcons: duidelijkheid over fiscale behandeling opties?, WFR 2003/6511
- Drs.H.P.W.Snijders, Salderen, salderen en nog eens salderen, WFR 2004/1735

Slotverklaring:

'Hierbij verklaar ik dat ik dit afstudeerwerkstuk zelfstandig heb vervaardigd. Waar gebruik is gemaakt van geraadpleegde literatuur of andere bronnen is dit zowel in de tekst van het werkstuk als in de literatuurlijst duidelijk vermeld'.

Niek Ophelders

14 juli 2010